

PROGNOSTICKÉ PRÁCE FORECASTING PAPERS

ISSN 1337-9666

**Volume 1
No 3**

2009

PROGNOSTICKÉ PRÁCE / FORECASTING PAPERS

Vydavateľ: Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied. **ISSN:** 1337-9666

Ciele a zameranie časopisu: Prognostické práce sú originálnym príspevkom do akademickej a politickej diskusie na nasledovné témy:

- a) teoretické, metodologické a koncepčné problémy prognózovania vývoja slovenskej spoločnosti v národnom i svetovom kontexte,
- b) sociálno-ekonomická dimenzia globálnych environmentálnych zmien, environmentálny manažment a priestorové plánovanie,
- c) koevolúcia inštitucionálnej a technologickej zmeny.

Periodicita: Časopis vychádza v elektronickej verzii niekoľko krát do roka.

Redakčná rada a výkonný redaktor: Redakčná rada časopisu je totožná s vedeckou radou SAV. Výkonného riaditeľa menuje riaditeľ Prognostického ústavu.

Pokyny pre autorov: Prognostické práce prinášajú originálne príspevky výskumníkov Prognostického ústavu SAV a ich spolupracovníkov doma a v zahraničí. Príspevky sú publikované v slovenskom, českom a anglickom jazyku. Očakávaná dĺžka príspevkov je 10-40 strán. Všetky príspevky vhodné na publikovanie v časopise Prognostické práce musia byť predložené príslušnému vedúcemu riešiteľovi projektu riešeného v rámci Prognostického ústavu SAV. Výskumníci z iných akademických inštitúcií, ktorí si želajú v časopise publikovať, tiež musia osloviť niektorého z vedúcich riešiteľov. Príspevok možno zaslať elektronicky na adresu: tomas.jeck@savba.sk. Každý článok musí byť posúdený dvoma recenzentmi; jeden z nich musí pochádzať z inej akademickej inštitúcie, resp. patriť k vynikajúcim (renomovaným) členom ekonomickej, podnikateľskej alebo riadiacej sféry. Recenzentov určuje vedúci riešiteľ projektu. Vedúci riešitelia odovzdávajú príspevky výkonnému redaktorovi vtedy, keď dostanú dve pozitívne recenzie na daný príspevok. Príspevky už publikované inde nebudú prijaté na posúdenie. Ponúknutý príspevok by nemal byť zároveň v tom istom čase ponúknutý inému periodiku. Príspevky neprechádzajú jazykovou redakciou.

Abstrakty a citovanie: Každý článok musí mať 3–7 kľúčových slov a krátky abstrakt v anglickom jazyku v rozsahu cca 100 slov. Všetky odkazy na monografie, články a štatistické zdroje musia byť uvedené na príslušnom mieste v texte a to podľa priezviska autora (resp. názvu zdroja), roku publikovania, a ak je to vhodné, aj čísla strany. Citácie viet a odsekov z iných prác musia byť jasne identifikované a zdroj citácie explicitne označený podľa čísla strany. Zoznam literatúry je zoradený abecedne podľa autorov a v rámci autora(autorov) podľa roku publikovania.

Odvolať na literatúru v texte alebo v poznámkach pod čiarou a pod grafickými prílohami sa uvádzajú nasledovne: v zátvorke priezvisko autora, rok vydania; ak zdroj nemá autora, uvádza sa v zátvorke inštitúcia a rok vydania. Zoznam použitej literatúry s úplnými bibliografickými údajmi sa uvádza na konci článku v abecednom zoradení.

Predložený príspevok musí obsahovať pracovisko, adresu a e-mailový kontakt autora resp. autorov.

Publisher: The Institute for Forecasting of the Slovak Academy of Sciences. **ISSN:** 1337-9666

Aims and scope: Forecasting Papers provides an original contribution to academic and policy debate related to following issues:

- a) theoretical, methodological and conceptual issues of the Slovak society in national and World-wide context;
- b) socio-economic dimension of the global environmental change, environmental management and spatial planning;
- c) co-evolution of institutional and technology change.

Periodicity: The journal is published in several volumes per year.

Editor and managing editor: The Scientific Board of the Institute for Forecasting is the journal editor. Head of Publishing Department of the Institute is the Managing Editor.

Editorial procedure: The Forecasting Papers publish original works by the Institute for Forecasting researchers and their research partners from Slovakia and abroad. Contributions are published in Slovak, Czech and English. The expected length of contributions is about 10-40 pages. Papers could be submitted via email on tomas.jeck@savba.sk. All papers deemed appropriate for the Forecasting papers must be submitted to Heads of Research Projects of the Institute for Forecasting. Researchers from other academic institutions also must approach Heads of Research projects. Referees for papers are appointed by the Head of Research Projects. Heads of Research Projects pass submitted papers to Managing Editor once two positive reviews are received. Each paper must be reviewed by two referees, one of whom comes from other academic institution, or outstanding members of the business, economics and policy communities. No paper known to be published elsewhere will be reviewed.

Abstracts and references: Each paper must contain 3-7 keywords a short abstract in English of about 100 words. All references to monographs, articles and statistical sources must be identified at an appropriate point in the text by last name of author (or source name), year of publication and pagination when appropriate. Sentence and paragraph citations from works must be clearly identified and source of reference explicitly stated by pagination. References list all items alphabetically by author and, within author(s), by year of publication.

Papers submitted must contain workplace, mailing address and email of the author(s).

Vydal: *Prognostický ústav SAV, Šancová 56,*
811 05 Bratislava
☎ : (02) 524 95 278, 📠 : (02) 524 95 029

Vedecký redaktor: Ing. Vladimír Baláž, PhD., DrSc.

Výkonný redaktor: Ing. Tomáš Jeck

Číslo 1/3/2009 bolo redakčne spracované v mesiaci december 2009

© *Prognostický ústav SAV*

Rozmnožovanie je povolené len so súhlasom autora.

Časopis Prognostické práce neprešiel jazykovou úpravou.

Reg. číslo MK SR - 2947/09

ISSN: 1337-9666

Obsah:

Štefan Burda:

Krízové vplyvy na vonkajší vývoj slovenskej ekonomiky 275

Viera Hajnovičová:

**Vývoj ekonomiky z pohľadu hospodárenia inštitucionálnych
sektorov (v rokoch 2006-2008) 319**

Štefan Burda*

Krízové vplyvy na vonkajší vývoj slovenskej ekonomiky

1. Úvodná časť¹

V čiastkovom výstupe projektu VEGA[5] z roku 2008 bolo konštatované, že *členstvo Slovenska v Európskej menovej únii* je z makroekonomického hľadiska pozitívnym riešením, ktoré umožní rýchlejšiu stabilizáciu prevažujúcich sociálnoekonomických procesov spoločnosti a minimalizuje predchádzajúci vývoj negatívnych ekonomických špecifik a paradoxov vo vývoji vonkajších ekonomických vzťahov[1]. Do tejto predstavy sa kardinálnym spôsobom „zamiešala“ *globálna svetová kríza*, ktorá do značnej miery znemožňuje podať exaktnejšiu výpoveď o pozitívach i negatívach slovenskej ekonomiky po vstupe do eurozóny. Na druhej strane krízové problémy ponúkajú možnosť v nových dimenziách analyzovať vonkajšie ekonomické súvislosti a týmto smerom je aj predkladaná štúdia orientovaná. Pretože slovenská ekonomika sa v súčasnosti už nachádza v ekonomickom prostredí eurozóny ako rovnoprávny člen, analytické pohľady a úvahy z logických dôvodov zanedbávajú menovú a kurzovú oblasť, na druhej strane je tu širší priestor pre zvýraznenie vonkajších ekonomických špecifik a problémov, spojených s krízovým obdobím.

Poznámka 1:

Vzhľadom na ekonomicko-aplikačný charakter tejto práce nebolo úmyslom, ani ambíciou zasahovať do vedecko-metodického výkladu charakteru súčasnej krízy (globálna, svetová, finančná, hospodárska, sociálna, prípadne ďalšie aktuálne výrazy), preto tiež ekonomický symbol „krízové obdobie“ treba v tejto práci chápať ako synonymum ktoréhokoľvek z uvedených aspektov globálnej krízy, ohraničenej hodnotením časového rozpätia, resp. časových periód: rok 2007, 1.polrok 2008, rok 2008, 1.polrok 2009.

¹ * Ing. Štefan Burda – PÚ SAV. Práca bola vypracovaná v rámci projektu VEGA 2/0213/09.

Podstatou analytických úvah sú reálne ekonomické výsledky Slovenska v krízovom období v európskom integrovanom prostredí, a je tu aj snaha upozorniť na pozitívne i negatívne vplyvy v tomto vývoji. Práve v krízovom období sa štruktúra vplyvov na úroveň vonkajšej ekonomickej výkonnosti Slovenska prejavuje intenzívnejšie ako v predchádzajúcom období, preto ani nie je možné exaktnejšie identifikovať ich kvantitatívnu stránku na celkový vývoj. Máme na mysli predovšetkým zmeny pri medzinárodných porovnaníach *jednotlivých častí bežného účtu* platobnej bilancie.

Napriek tomu, že *slovenský export tovaru* a jeho efektívna medzinárodná výmena sú zásadným spôsobom závislé na podnikateľských aktivitách zahraničného kapitálu v slovenskej ekonomike, analytický pohľad nie je smerovaný ani na nadnárodné majetkové vzťahy slovenskej ekonomiky, ale vyhýba sa aj politicko-ekonomickým, a do značnej miery aj geopolitickým vzťahom a väzbám, ktoré by mohli narušiť exaktnosť výsledkov a záverečných úvah o vývoji vonkajších ekonomických vzťahov Slovenska.

Prikloniť sa však možno k názoru, že mladá slovenská ekonomika, vzhľadom na doterajšie, najmä *liberalizačné peripetie* potrebuje v krízovom období skôr povzbudenie ako tvrdú kritiku. Vyplýva to predovšetkým zo skutočnosti, že porovnateľné malé ekonomiky v eurozóne disponujú jednoznačnejšími a progresívnejšími ekonomickými východiskami, s dlhodobo stabilnejšími nadnárodnými sociálnoekonomickými väzbami voči rozhodujúcim ekonomikám a nemusia preto neustále dokazovať svoj pozitívny záujem o rozvoj európskeho sociálno-ekonomického priestoru.

Z uvádzaných dôvodov je výskumná štúdia zameraná predovšetkým na porovnateľné kritéria úrovne a efektívnosti vonkajšej ekonomiky v eurozóne, EU a z logických dôvodov je uvádzaná komparácia s ostatnými krajinami V- 5², aj keď Poľsko sa dost' výrazne odlišuje od kategórie „malé otvorené ekonomiky“.

² Do ekonomického zoskupenia V – 5 zarad'ujeme: CZ – Česko, HU – Maďarsko, PL – Poľsko, SK – Slovensko, SI – Slovinsko

EMU – Európska menová únia, alebo tiež „eurozóna“, v súčasnosti pod anglickou skratkou EA (16), ktorú tvoria krajiny EU: BE - Belgicko, DE – Nemecko, IE – Írsko, GR – Grécko, ES – Španielsko, FR – Francúzsko, IT – Taliansko, CY – Cyprus, LU – Luxembursko, MT – Malta, NL – Holandsko, AT – Rakúsko, PT – Portugalsko, SK – Slovensko, SI – Slovinsko, FI – Fínsko.

1.1. Relevantné stanoviská a postoje ku vzniku a vývoju krízového obdobia

Na prvom mieste je potrebné spomenúť klasika „monetarizmu“ a jedného z najvýznamnejších ekonómov 20. storočia *Miltona Friedmana*, ktorý ešte niekedy v roku 2002 vyjadril svoje sklamanie nad tým, že sa svet ani trochu nepriblížil k voľnému obchodu, že praktická politika je úplne iná ako verejná diskusia a podiel štátov na riadení obchodu je oveľa väčší, ako bol v 40. a 50. rokoch minulého storočia. Súčasne avizoval, že ak sa má potlačiť aktivita vlád, musí prísť najprv ku kríze. Táto predpoveď sa nielenže naplnila, ale predstihla aj Friedmanove očakávania, aj keď sa ich už celkom nedožil. Pod rúškom pouzatváraných „liberálnych“ dohôd, zmlúv, únií, a ešte inak pomenovaných medzinárodných a nadnárodných ekonomických spoločenstiev a zoskupení, všetky vlády, a *čím väčšie, tým viac* zasahujú do riadenia národných ekonomík a neustále prijímajú nové „podporné balíčky“. Keď si napr. premietneme pozíciu „veľkých a malých ekonomických spoluhráčov“ v rámci EÚ, pochopíme, o čom Friedman hovoril. Stačí si pripomenúť diskusie okolo Smernici EÚ o službách a s akým výsledkom pôvodný návrh skončil³ – pritom liberálny trh služieb mal byť jedným zo základných predpokladov dlhodobého ekonomického rastu v rámci celej EÚ.

Bude tiež zaujímavé sledovať, akým spôsobom sa globálna kríza prejaví v *debatách na pôde WTO*. Už predchádzajúce Ministerské konferencie WTO (Seattle, Doha, Cancun) neboli totiž úspešné, preukázali najmä dve veci:

- liberalizácia svetového obchodu zasahuje ďalšie nové špecifické oblasti (financie, kapitál a investície, životné prostredie, hospodárska súťaž, obstarávanie za štátne peniaze, celá oblasť služieb a iné), na ktoré nie sú, najmä rozvojové krajiny dostatočne pripravené ekonomicky, ani geopoliticky
- na pôde WTO podporuje liberalizačné opatrenia vždy tá krajina, ktorá má z nich ekonomický prospech, keď tomu tak nie je, resp. ak to má negatívny dopad na jej

³ Pôvodný návrh o *uvoľnení trhu so službami*, ktorý v roku 2005 predložil na rokovanie Rady EÚ bývalý euro komisár Bolkenstein, vedúci predstavitelia EU neprijali, tvrdo sa proti nemu postavili predovšetkým Paríž a Berlín. Podľa zamietnutej smernice sa služby vo vnútri EU mali poskytovať podľa *princípu krajiny pôvodu*, to znamená, že ak podnikateľ splnil podmienky pre poskytnutie služby v krajine svojho pôvodu, mohol ich poskytovať bez obmedzení v ktorejkoľvek ďalšej krajine EU.

ekonomiku, tvrdo sa bráni ich zavedeniu, a to sa týka nielen „malých“, ale najmä „veľkých“ ekonomík

Krízové obdobie naznačené národné problémy prehľbuje, je tu preto možné *očakávanie návratu k bilaterálnej filozofii* ekonomických vzťahov, ktoré umožnia jednoduchšie presadzovanie čiastkových, prípadne regionálnych záujmov. V tomto smere by bolo účelné pripravovať aj nových slovenských ekonomických diplomatov pre takúto prácu, ktorí by dokázali obhajovať *nielen „európske“, ale aj národné ekonomické záujmy*. Predchádzajúce vládne rozhodnutia a opatrenia mohli túto novú tendenciu podchytiť podstatne dôslednejšie.

Pozitívne sa k začleneniu slovenskej ekonomiky do eurozóny vyjadrujú aj analytici *ratingovej agentúry Fitch*. Vychádzajú z toho, že vstup Slovenska do eurozóny poskytol ochranu pred extrémnymi finančnými rizikami⁴ a hrozbou zníženia ratingu – agentúra Fitch potvrdila 7. mája 2009 Slovenskej republike rating na úrovni A+ a jeho výhľad zostal stabilný. Okrem toho, Slovensko má stále priestor na zvyšovanie dlhu na vykrytie rozpočtového schodku, konsolidovaná *hrubá zadlženosť na konci roka 2008 predstavovala 27,6 % HDP*⁵. Agentúra Fitch dokonca prognózuje pre rok 2009 miernejší ekonomický pokles ako očakáva vláda SR (6,2 %), pričom hlavným dôvodom tejto úvahy je *oživenie slovenského exportu v 2. štvrtroku 2009*: podľa údajov ŠÚ SR dosiahol slovenský export v 1. polroku 2009 hodnotu 18,5 mld. EUR, z toho v 2. štvrtroku 2009 sa v porovnaní so štvrtrokom prvým zvýšil o 2,6 %.

Poznámka 2:

Je potrebné upozorniť na skutočnosť, že krízové obdobie prisúdilo ekonomickej kategórii „zadlženosť“ ďaleko hlbší rozmer. V krízovom období sa zadlžujú všetky ekonomické subjekty, počnúc domácnosťami, pokračujúc podnikateľskými a finančnými skupinami na všetkých, aj nadnárodných úrovniach a končiac verejnými a štátnymi inštitúciami. Hrubá (alebo očistená)

⁴ Ako príklad možno uviesť českých exportérov, ktorí neodhadli vývoj a zabezpečili si menu (EUR) na oveľa vyšší objem objednávok ako napokon realizovali (český export klesne v roku 2009 asi o štvrtinu), musia preto odpredať eurá so stratou.

⁵ Podľa Eurostatu (*Konsolidierter Bruttoschuldenstand des Staates in Prozent des BIP*) predstavovala v roku 2008 celková zadlženosť EÚ-27 v priemere 61,5 % HDP, EA-16 mala hodnotu 69,3 % HDP, Česko-29,8 % HDP, Maďarsko-73,0 % HDP, Poľsko-47,1 % HDP, Slovinsko-22,8 % HDP, ale tiež napr. Taliansko- 105,8 % HDP, Grécko-97,6 % HDP, Belgicko-89,6 % HDP.

konsolidovaná (alebo nekonsolidovaná) zadlženosť štátu sa z uvedeného pohľadu stáva viac-menej fiktívnou ekonomickou veličinou.

Možno je účelné spomenúť na tomto mieste aj **vyjadrenie českého ekonóma Klauša**, ktorý začiatkom júna t.r. na konferencii v Poľsku povedal niečo v tom zmysle, že „*viac ako samotnej krízy sa obávam reforiem, ktoré prinášajú stále viac pravidiel a zvyšujú medzinárodnú reguláciu*“ – v podstate povedal to isté, čo Friedman v roku 2002. Avšak, Klaus zrejme nemal na mysli českú ekonomiku, pretože tá jeho obavy do značnej miery ignoruje.

Začiatkom októbra r. 2009 na konferencii „**Ekonomika SR a globálna finančná a hospodárska kríza**“ zazneli aj takéto vyjadrenia zodpovedného predstaviteľa hospodárskej politiky slovenskej vlády, približne v týchto intenciách:

- klesajúci dopyt a nevyužitie výrobné kapacity ohraničujú výrobu a spotrebu, sťažujú prístup k úverom a investíciám, zvyšujú nezamestnanosť a môžu vyústiť do sociálnych nepokojov
- opatrenia by mali rešpektovať voľný pohyb tovaru, kapitálu a pracovných síl, nemali by presadzovať ekonomický nacionalizmus a protekcionizmus
- prioritami vlády SR je obnova ekonomického rastu, nastolenie priaznivého podnikateľského prostredia, zníženie administratívneho bremena, tvorba vhodného legislatívneho prostredia, maximálne využitie potenciálu národného hospodárstva s cieľom zvýrazniť konkurenčnú schopnosť slovenskej ekonomiky na svetových trhoch

Poznámka 3:

Klesajúci dopyt a výrobné kapacity, to je logický dôsledok vplyvu hospodárskej krízy na všetky, nielen európske ekonomiky, a s tým súvisí aj vyššia nezamestnanosť. Sociálne nepokoje z tohto titulu však Slovensku nehrozia, mentalita Slovákov je historicky príliš vzdialená od takýchto radikálnych postupov.

Výpoveď o rešpektovaní „európskych slobôd“ a potieraní nacionalizmu a protekcionizmu by bolo potrebné dostať do inej polohy – na pôdu rozhodujúcich orgánov EÚ, predovšetkým Európskeho

parlamentu a Európskej komisie (EK), a to aj prostredníctvom slovenských zástupcov v týchto orgánoch. Je to preto **úloha pre samotnú vládu** a relevantné rezorty

Spomenuté priority slovenských vlád sa v rôznych obmenách objavujú už od roku 1993, ciele, ale najmä spôsoby, ako ich dosiahnuť, vyžadujú však reálnejšiu podobu

1.2. Krízové opatrenia

Reálnejší obraz o tom, akou hrozbou je krízové obdobie, a ešte stále predstavuje, môže priblížiť porovnanie **posledných medziročných** makroekonomických predstáv kompetentných inštitúcií s reálnymi výsledkami slovenskej ekonomiky.

Dňa 6. novembra 2008 prijala vláda Slovenskej republiky uznesením č. 808/2008 „**Opatrenia na prekonanie dopadov globálnej finančnej krízy**“, ktoré pripravili spolu ministri financií a hospodárstva. Z celkových 27 myšlienok (opatrení) uvedieme predovšetkým dve, ktoré sa s jednoročným odstupom javia z pohľadu riešenej témy najzávažnejšie.

- dôjde k podstatnému poklesu ekonomického rastu a nezamestnanosť sa zvýši, podľa prognóz bude ekonomika v roku 2009 rásť tempami 4,6 % (MF SR), alebo 4,9 % (EK), alebo 5,6 % (MMF) a slovenská ekonomika bude najrýchlejšie rastúcou ekonomikou v OECD,
- v oblasti finančného trhu vláda využije nástroje úverovej politiky prostredníctvom a posilnením svojich bankových inštitúcií (Eximbanka).

Poznámka 4:

*Najzávažnejším sa ukázalo zavádzajúce východisko „opatrení“ o ekonomickom raste v roku 2009, od ktorého sa v konečnom dôsledku odvíja aj **následný rozpočtový prepád**. Ministrom, ktorí takéto východiská pred necelým rokom predkladali, asi ťažko dávať hlavnú vinu, v rovnakých intenciách sa pohybovali aj ostatné európske ekonomiky a základné informácie pre rozhodovanie poskytovali analytici takých renomovaných inštitúcií, ako je MMF a EK- dokonca by mohlo vzniknúť aj podozrenie, či neboli v pozadí aj sekundárne geopolitické záujmy.*

Malo by však z toho vyplynúť aspoň **ponaučenie do budúcnosti**: slovenská ekonomika, bez ohľadu na to, do akej globálnejšej ekonomickej štruktúry patrí, je tak malá a tak špecifická svojimi nepredvídavými reakciami na vonkajšie ekonomické vplyvy, že by sa mala dlhodobo spoliehať predovšetkým na vlastný, geopoliticky nezávislý tím špecialistov pri posudzovaní makroekonomických vonkajších vplyvov a **presadzovaní svojich ekonomických daností a predností**.

Pri formulovaní **opatrenia štátnej podpory v úverovej politike**, či už vnútornej - podnikateľskej (SZRB), alebo vonkajšej - exportnej (Eximbanka), sa akosi pozabudlo, že práve finančný trh bol ten, ktorý „rozpútal“ globálnu ekonomickú krízu a preto aj jeho podporné možnosti boli a ešte stále sú obmedzené: v konečnom dôsledku tu ide o štátne dotácie štátnym útvarom a nie priamym súkromným podnikateľom, ktorí sú na podporu v krízovom období odkázaní. Štátne finančné inštitúcie sú poplatné pravidlám komerčných bánk (zohľadňovanie teritoriálnych rizík, ziskovosť) a okrem toho **majú plánované odvody zisku do rozpočtu**, ktorý s tým počíta.

S pracovnou témou priamo súvisí **predovšetkým Eximbanka SR**, preto sa pokúsime zhodnotiť jej prínos v exportnej podpore na báze výsledkov hospodárenia za 1. polrok 2009, tak, ako ich sama predložila koncom septembra na rokovanie vlády SR (nezmenený výťah z tejto správy je uvedený v **Prílohe č.3**).

Je možné súhlasiť s tým, že krízové obdobie zasiahlo predovšetkým finančný systém a teda aj Eximbanku a preto sú celkové výsledky horšie, ako v predchádzajúcom porovnateľnom období, resp. neboli dosiahnuté ani plánované aktivity na rok 2009. Že to má priamy súvis so znížením exportného potenciálu, znížením ekonomického rastu v teritóriách slovenského exportného záujmu, to má tiež svoju logiku. Lenže práve **preto bolo takéto opatrenie** na prekonanie dopadov krízy vládou prijaté a zo správy nepriamo vyplýva, že ani **nebolo dôsledne plnené**, pretože:

- **Eximbanka SR podporila export** (úverovanie a poisťovanie) vo výške **38,9 %** plánovaných finančných prostriedkov, pričom čisté **úrokové výnosy dosiahli 43,9 %** celoročného rozpočtu, **vynaložené dane a poplatky boli splnené na 97,1 %** celoročného rozpočtu, **nakupované výkony zaznamenali medziročný nárast o 34,7 %**, napokon **vytvorený zisk** vo výške 1 008,3 tis. EUR, ktorý sa odvádza do rozpočtu, **dosiahol 48,1 %** z celoročného plánu.
- **Takmer všetky úverové a záručné aktivity** Eximbanka zabezpečovala **refinancovaním** úverov a záruk komerčných bánk, z čoho ale vyplýva, že všetky náklady a riziká si museli exportéri uhradiť v plnom rozsahu u komerčných bánk podľa ich pravidiel. Je priamo nepochopiteľné

(uvádza sa to v predmetnej správe), že *exportéri strácali záujem o služby Eximbanky* preto, že im komerčné banky poskytovali výhodnejšie úrokové podmienky.

- Zanedbateľné je **priame financovanie úverov**, o ktoré by mal byť logicky najvyšší záujem slovenských exportérov, za predpokladu výhodných „proti krízových úrokov“. Je preto málo zrozumiteľné, že 71,6 % týchto prostriedkov sa nepoužilo na podporu exportu, ale importu.
- **Teritoriálnu podporu exportu** Eximbankou nie je potrebné komentovať, stačí sa pozrieť na priložené tabuľky. A pritom je podpora exportu do „tretích krajín“ prioritou proexportnej politiky vlády SR.

Exportnú orientáciu na „tretie krajiny“ predpokladá aj opatrenie č. 26 spomenutého vládneho materiálu. Je však potrebné upozorniť na skutočnosť, že ázijské, africké a ďalšie „tretie krajiny“ - v presnejšom vyjadrení „**mimoeurópske krajiny**“ ukrojili v roku 2008 iba 7,2% a v 1.polroku 2009 iba 6,2 % z celkového slovenského exportu (prevzaté zo ŠÚ SR), preto ani progresívna exportná dynamika týmto smerom nemôže v krátkodobom horizonte zásadným spôsobom ovplyvniť ekonomický rast a vonkajšiu rovnováhu.

Dôležitá je aj skutočnosť, ktorú dokumentujú predchádzajúce čísla, že ani **dobremienené vládne predsavzatia** nemôžu zmeniť smer slovenského exportného potenciálu, ktorého teritoriálny pohyb v rozhodujúcej miere usmerňujú nadnárodné spoločnosti.

2. Analytická časť

2.1. Vonkajšia ekonomická integrácia

Doterajší vývoj ukazovateľov vonkajšej ekonomických vzťahov Slovenska vykazuje nerovnováhu, ktorej výsledkom je **dlhodobý deficit bežného účtu platobnej bilancie**⁶. Bolo to preukázané v predchádzajúcich analýzách v rámci projektu VEGA, na tomto mieste stačí uviesť, že za 1.polrok 2009 dosiahol deficit bežného účtu hodnotu 948,2 mil. EUR, čo predstavuje **3,1% nominálnej hodnoty HDP** (vypočítané zo štatistických údajov ŠÚ SR

⁶Štruktúru bežného účtu tvorí **bilancia medzinárodnej výmeny** tovaru, služieb, výnosov (výnosy z investícií a kompenzácie pracovníkov) a bežných transferov.

a NBS zo septembra t.r.). Bez nároku na bližšie vysvetľovanie, *tento výsledok je lepší, ako na začiatku krízového obdobia*, čo potvrdzujú porovnania v inej časti materiálu.

Takto charakterizovaný vývoj je realitou aj napriek skutočnosti, že vo vnútornej decíznej sfére boli permanentne vykonávané ciele zásahy na zlepšenie nerovnovážneho stavu (proexportná politika, dovozné obmedzenia). Tieto mali zväčša krátkodobý, alebo protichodný účinok⁷, v konečnom dôsledku neprevýšili zväčša negatívne vplyvy vonkajšieho prostredia (pohyby svetových cien základných surovín a energií, kurzové vplyvy, spomalenie ekonomického rastu v krajinách exportného záujmu, embargá, finančné krízy a iné).

Vo vývoji vonkajšej rovnováhy začali čoraz viac zohrávať svoju „*pseudopozitívnu úlohu*“ *priame zahraničné investície* prostredníctvom nadnárodných spoločností, ktoré na jednej strane zvyšujú exportný potenciál, zamestnanosť a celkový ekonomický rast, ale zvyšujú aj „výnosy“ (zisky, dividendy, iné transfery), ktoré z ekonomiky odchádzajú. Dochádza tak k prerozdeleniu vytvoreného národného produktu v neprospech jeho využiteľnosti vo vnútornej ekonomike. *V súčasnosti (1.polrok 2009) vytvárajú výnosy z investícií deficit vo výške 2,7 % nominálnej hodnoty HDP*, čo je takmer dvojnásobok deficitu tovaru a služieb spolu (1,5 % HDP).

Takýto vývoj nie je prekvapujúci, predchádzajúce analýzy hovoria o tom, že všetky nové členské štáty EÚ bez výnimky vykazujú na bežnom účte značné deficity výnosov z priamych investícií, dokonca možno formulovať kvalitatívny vzťah: *čím vyšší prílev priamych investícií, tým vyšší deficit výnosov a zhoršenie vonkajšej rovnováhy*. V súčasnom liberálnom trhovom prostredí podliehajú takémuto vývoju predovšetkým malé, vysoko otvorené ekonomiky.

Je tiež logické, že **negatívne krízové dopady** nadobúdajú u malých otvorených ekonomík vážnejší rozmer, ktorý sa prejavuje predovšetkým porovnateľne výraznejším znížením ekonomického rastu. Aplikovaná ekonomická prax nás presvedčuje, že silná nadnárodná spätosť s medzinárodným kapitálom, investíciami, dovoznou náročnosťou, možnosťami odbytu, efektívnosťou investícií a služieb, v konečnom dôsledku zasahuje až do

⁷ Napríklad, **zavedenie dovoznej prirážky** malo zvýhodniť o jej stanovenú hodnotu porovnateľné domáce produkty na vnútornom trhu. V skutočnosti takmer okamžite domáci výrobcovia tento konkurenčný rozdiel zlikvidovali zvýšením cien svojich výrobkov na domácom trhu.

príjmov a kúpyschopnosti domácností, nie je preto možné riešiť negatívne krízové dopady „vnútornou národnou iniciatívou“, ako sa to na začiatku krízového obdobia snažili zľahčovať niektorí ekonómovia.

Potvrďuje to aj *Príloha č.1* o vývoji relevantných makroekonomických ukazovateľov vo vybraných krajinách a ekonomických zoskupeniach EÚ a eurozóny. Možno z nej vyčítať, že *v krízovom období dochádza k poklesu ekonomického rastu v takej intenzite, ktorú ani zvýšený domáci dopyt takmer neovplyvňuje.*

Ekonomický rast Slovenska je nadpriemerne podmienený zahraničným dopytom i ponukou, je preto namieste hľadať ich súvis v krízovom období. Informácie ŠÚ SR a NBS poskytujú pre toto obdobie nasledovné výsledky:

- *ekonomický rast* , vyjadrený v nominálnych hodnotách HDP sa v roku 2007 zvýšil medziročne o 11,6 %, v 1.polroku 2008 tiež o 11,6 %, v roku 2008 o 9,5 % a v 1.polroku 2009 poklesol o 6,3 %,
- *vývoz a dovoz výrobkov a služieb* predstavoval v roku 2007 173,2 % nominálnej hodnoty HDP, v 1.polroku 2008 tvoril tento podiel 179,3 % HDP, v roku 2008 sa znížil na 167,6 % HDP a v 1.polroku 2009 poklesol na 138,6 % nominálnej hodnoty HDP.

Predchádzajúce čísla sami o sebe potvrdzujú väzbu a podmienenosť analyzovaných ekonomických parametrov. Detailnejší pohľad do štatistických informácií preukazuje, že medziročný pokles bol zaznamenaný *už v 2. štvrtroku 2008*, približne na rovnakej miere ekonomického rastu i zahraničnej ponuky a dopytu. Toto časové obdobie možno preto označiť za *reálny začiatok krízových dopadov* na vývoj slovenskej ekonomiky.

Štatistika Eurostatu definuje vonkajšiu otvorenosť ekonomiky ako tzv. *obchodno-trhovú integráciu*, ktorá predstavuje „*priemer hodnôt vývozov a dovozov vo vzťahu k nominálnej hodnote HDP vyjadrenú v percentách*“, a samostatne rozlišuje tovarovú integráciu a integráciu v službách. Úroveň obchodno-trhovej integrácie jednotlivých ekonomík EÚ, ako aj ich významných ekonomických zoskupení, vyjadrená uvedeným koeficientom, dosahovala v rokoch 2007 a 2008 úroveň, ktorá je prezentovaná v priloženej časti materiálu (*Príloha č.2*)

Výsledky podľa Eurostatu poukazujú na bezkonkurenčné postavenie Luxemburska a Belgicka v tomto hodnotení, ktoré však nemožno ani približne porovnávať s výsledkami slovenskej ekonomiky, pretože tieto krajiny sa historicky nachádzajú na inom rebríčku európskeho vývoja. Odhliadnuc od tohto konštatovania *slovenská ekonomika patrí do špičky* obchodnej integrácie krajín Európskej únie a v predkrízovom období bola *lídrom v tovarovej integrácii*.

Napriek tomu, že prevažná časť ekonómov (oživovaná vyjadreniami medzinárodných finančných inštitúcií a agentúr) označovala zvyšovanie funkčnej otvorenosti za jednoznačný pozitívny faktor vývoja slovenskej ekonomiky, najmä ku vzťahu k ekonomickému rastu, súčasné *krízové obdobie otvára aj iné otázky* a diskusie. Práve týchto si budeme, pod tlakom exaktných informácií, všímať v nasledujúcich kapitolách.

Poznámka 5:

Predovšetkým tzv. „nezávislé, verejne prospešné“ ekonomické agentúry, založené na prekonaných monetárnych princípoch vytvárali obecnú, pritom neopodstatnenú „neoliberalistickú atmosféru“ rozvoja slovenskej ekonomiky, v čase, keď už všetky progresívne ekonomiky zvažovali opatrenia na ochranu svojich národných záujmov

Pripomeňme si, že o nadpriemernú tovarovú integráciu slovenskej ekonomiky sa zaslúžila nielen exportná výkonnosť, ale *predovšetkým dovozná náročnosť*, spojená so surovinovo-energetickou nedostatočnosťou a závislosťou, o čom informujú predchádzajúce publikácie. Na tomto mieste iba pripomenieme, že surovinovo-energetická nedostatočnosť je aj najcitlivejším, nielen ekonomickým, ale aj geopolitickým bodom pri posudzovaní negatívnych vplyvov krízových javov na vývoj slovenskej ekonomiky.

Na opačnej strane vo vonkajšom vývoji slovenskej ekonomiky je *integrácia v službách*, ktorá *výrazne zaostáva* v porovnaní s priemerom eurozóny a EÚ (27). V porovnaní s krajinami V-5 je to približne stredová pozícia, Maďarsko a Slovinsko sa v integrácii služieb prejavujú výraznejšie, kým Poľsko sa už zrejme zaraďuje do kategórie veľkých ekonomík, kde sa považuje integrácia v službách na úrovni 6 – 7 % HDP za dostatočne efektívnu a bezproblémovú.

Možno účelné je *porovnanie s Českou republikou*, ktorá dosahuje v súčasnom období nižší stupeň integrácie v medzinárodných službách. Pri hlbšej analýze však prídeme k záveru, že na českej strane je táto zahranično-obchodná výmena efektívnejšia: bilancia vo výmene bola **v roku 2008** aktívna vo výške 3 286 mil. EUR, kým slovenská medzinárodná výmena v službách zaznamenala v rovnakom období **deficit vo výške 473 mil. EUR**. Podrobnejšie je tento problém rozvedený v inej časti materiálu, už na tomto mieste však možno upozorniť, že prínosy z medzinárodných služieb patria medzi najefektívnejšie výmeny, prinášajú do ekonomiky **najvyššie „pridané hodnoty“**, ktoré zvyšujú vytvorený národný produkt. V týchto súvislostiach je potrebné tiež pripomenúť, že najúspešnejšie „malé ekonomiky“ v eurozóne vykazujú aj najvyššiu integráciu v službách: ako príklad možno uviesť Luxembursko, Írsko, Maltu.

Ak by sme sa pokúsili funkčnú otvorenosť európskych ekonomík posunúť do obecnnejšej polohy, a mať pritom na zreteli aj prebiehajúcu ekonomickú krízu, potom môžeme predchádzajúce výsledky a úvahy formulovať približne takto:

- a.) „**Veľká európska štvorka**“ nemení svoj integračný potenciál ani v krízovom období, skôr naopak (Nemecko a V. Británia), a to „naopak“ sa týka tovaru i služieb.
- b.) **S podpriemernou úrovňou otvorenosti** ekonomiky nemajú v krízovom období problémy tiež ďalšie západoeurópske ekonomiky EÚ (Grécko, Portugalsko), ani niektoré severské krajiny (Dánsko, Švédsko).

Pri oboch predchádzajúcich úvahách možno usudzovať na dlhodobú stabilitu a vyrovnanosť vnútorného a zahraničného dopytu tovaru a služieb týchto ekonomík, ktorá je zrejme v dostatočnej miere **podopretá účasťou domáceho kapitálu** na medzinárodných ekonomických aktivitách. Možno ešte nadsadiť: **úspešnejšie ekonomiky EÚ využívajú krízové obdobie na zvýšenie svojej obchodnej integrácie, ktorá im pomáha zmierniť negatívne dopady v ekonomickom raste.**

- c.) **V krajinách V-5** krízové obdobie odráža ekonomické poklesy aj ako priamo úmerný dôsledok zníženia medzinárodného dopytu v tovare a službách. Keď vezmeme v úvahu, že táto ponuka je založená v rozhodujúcej miere na zahraničnom kapitáli, ktorý môže kedykoľvek zmeniť lokálnu príslušnosť, možno prinajmenšom otvoriť všeobecnú diskusiu

o efektívnej výške obchodno-trhovej integrácie malých ekonomík. Stojí preto za úvahu zaoberať sa vzťahom medzi únosnou mierou exportnej výkonnosti a ekonomickým rastom.

2.2. Vonkajšia ekonomická výkonnosť

2.2.1. Zmeny v základných bilanciách

Základné i doplnené informácie NBS a ŠÚ SR o bilanciách slovenskej vonkajšej ekonomiky v sledovanom krízovom období sú podchytené v nasledujúcej tabuľke:

Ukazovateľ	Bilančné položky platobnej bilancie (saldo) v mil. EUR			
	Rok 2007	1.polrok 2008	Rok 2008	1.polrok 2009
1.Tovar	- 633,0	- 126,4	- 687,3	196,1
2.Služby	388,1	- 185,6	- 469,1	- 646,6
3.Výnosy	- 2 349,1	- 1 240,0	- 2 209,5	- 282,1
4.Bežné transfery	- 328,3	401,9	- 860,2	- 215,6
5.Bežný účet plat. bilancie	- 2 922,3	- 1 953,9	- 4 226,1	- 948,2
6.Finančný+kapitálový účet	5 444,0	2 545,9	5 725,0	1 282,2
<i>Iné ukazovatele</i>				
7.HDP v bežných cenách	54 817,4	30 194,9	64 824,2	30 287,1
8.Deficit bežného účtu	5,33	6,47	6,52	3,13
9.Miera prekrytia (/6:5/)	1,86	1,30	1,35	1,35

Pramene: NBS, Platobné bilancie za roky 2007 až 1.polrok 2009, prepočet na EUR z SKK podľa aktuálnych kurzov NBS v príslušnom období. ŠÚ SR, Štvrťročné údaje HDP v bežných cenách

Výsledky sú prinajmenšom zaujímavé, zohľadňujú špecifické krízové turbulencie slovenskej ekonomiky, resp. jej vonkajšej výkonnosti: **v roku 2008** sa výraznejším spôsobom prejavil **deficit bežného účtu** pri rovnomernom raste vývozu i dovozu tovaru a deficitu vo výnosoch, predovšetkým zásluhou nastúpenej **deficitnej tendencie v medzinárodných službách** a zvýšením deficitu bežných transferov. **1.polrok 2009** naznačuje tovarové oživenie v exporte, aktívne saldo ale treba posudzovať opatrne: vyplýva skôr z vyššej útlmovej dynamiky dovozu⁸ v porovnaní s vývozom. Prehľbuje sa však neustále **negatívna vývojová tendencia v medzinárodných službách**, kým deficitná časť výnosov sa v krízovom období utlmuje.

⁸ Takýto záver potvrdzuje aj materiál MH SR „Komplexné vyhodnotenie účinnosti prijatých opatrení vlády SR pre riešenie dopadov globálnej hospodárskej a finančnej krízy v oblasti zamestnanosti“, predložený dňa 4.novembra 2009 na rokovanie vlády, ktorý hovorí konkrétne o „nižšom dovoze priemyselných dodávok a príslušenstva dopravných zariadení!“

Saldo obchodnej bilancie bolo po prvých ôsmich mesiacoch roku 2009 aktívne vo výške 517 mil. Eur, čo bolo spôsobené rýchlejšim poklesom dovozov v porovnaní s vývozmí. Za zlepšením salda bol nižší dovoz priemyselných dodávok a príslušenstva dopravných zariadení

Celkovo sa však *vonkajšia rovnováha* zásadnejším spôsobom *nezhoršila*, aktíva na kapitálovom a finančnom účte platobnej bilancie v priebehu celého krízového obdobia bez problémov vykrývajú deficitné položky bežného účtu a *1.polrok 2009 je z pohľadu deficitu bežného účtu akceptovateľný* aj pre najnáročnejšie ratingové agentúry.

Zmeny v bilanciách vonkajšej výkonnosti *porovnávaných ekonomík EÚ* v hodnotenom krízovom období poskytuje *štatistika Eurostatu (Príloha č.4)*.

Deficit bežného účtu sa prehĺbil nielen v EÚ ako celku, ale výraznejším spôsobom *aj v eurozóne* (EA-16), ku ktorému nadpriemerne dopomohlo aj Slovensko a v roku 2008 aj Slovinsko. Aj s prihliadnutím na objektivitu štatistických informácií možno na báze Eurostatu naznačiť, že *krajiny V-5* ako celok v roku 2009 (1.polrok) predstihli priemery EÚ(27) i eurozóny a najväčšiu zásluhu na tom má prekvapujúco Maďarsko (detailnejšie informácie hovoria o podstatnom znížení deficitu vo výnosoch a bežných transferov), ďalej Slovinsko a Česko.

Hlbší pohľad do výsledkov v prílohe ukazuje, že *prepad, resp. pokles* aktívnych bilancií vo vzťahu k tvorbe HDP zaznamenali v štruktúrach *EU (27) a EA (16) všetky základné zložky bežného účtu*: tovar, služby, výnosy i bežné transfery. V roku 2008 je zreteľný prepad predovšetkým vo výmene tovaru a vo výnosoch, kým bilancia v medzinárodných službách sa v podstate nezmenila. Pohľad na vývoj vo *V-5* je takmer rovnaký v roku 2008, kedy si prehĺbenie deficitu *v tovarovej výmene* vzalo na starosť Poľsko a Slovinsko. Česká republika a Maďarsko sa už skoršie posunuli do aktívnej polohy v tejto bilancii, kým Slovensko k aktívnej tovarovej bilancii dospelo v 1.polroku 2009. Medziročná *bilancia V-5 vo výnosoch* v reláciách HDP sa veľmi mierne zlepšila hlavne pričinením Slovenska a Maďarska, ostatné krajiny V-5 svoj deficitný podiel znížili v 1.polroku 2009 len mierne. *Medzinárodné služby vo V-5* sa v roku 2008 vyvíjali v súlade s priemerom EÚ, avšak v 1.polroku 2009 je tu zreteľný predstih v bilanciách, s výnimkou *Slovenska, ktoré sa už v roku 2008 dostáva do historického deficitu*. Z tohto dôvodu si tento sektor všimame

samostatne na inom mieste. Za zmienku stojí aj *bilancia bežných transferov*⁹ vo V-5, ktorá bola v roku 2008 aktívna iba zásluhou vysokých poľských aktív, avšak v 1.polovici roka 2009 sa dostáva do aktívnej bilancie aj Česko, a podstatné zníženie deficitu zaznamenali aj ostatné krajiny V-5.

2.2.2. Zmeny v dynamike a štruktúre exportu

Metodická poznámka

Ucelená tovarová štruktúra exportu (teritoriálna aj nomenklatúrna) je pre vyhodnocované časové úseky prevzatá z INTRASTAT-u, za obdobie 2007 – 2008 v bežných cenách SKK. Tieto sú prepočítané na EUR podľa príslušných aktuálnych kurzov NBS (rok 2007 1 EUR =33,781 SKK, 1.polrok 2008 1 EUR=32,250 SKK a rok 2008 1 EUR=31,291 SKK).

Skrátené základné informácie o zahraničnom obchode (celkové ročné a mesačné údaje o vývoze a dovoze vrátane teritoriálneho členenia), za roky 2007 a 2008 prepočítal Štatistický úrad SR z SKK na EUR konverzným kurzom 30,1260, čo je pre účely tejto štúdie neakceptovateľné.

Z uvedených dôvodov nemusia byť prezentované tabuľky v úplnom súlade s prípadnými neskoršími informáciami ŠÚ SR, výsledky predkladanej práce však nie sú zásadnejším spôsobom ovplyvnené.

Rozhodujúce *zmeny slovenského exportu* vo väzbe na teritoriálnu a nomenklatúrnu štruktúru podľa SITC Rev.4¹⁰ a jej dynamiku vo vzťahu k priemyselnej výrobe, sú súhrnným spôsobom zaznamenané v prílohovej časti (**Príloha č.5**)

⁹ Jednostranné platby, ktoré nevedú k vzniku zahraničných pohľadávok alebo záväzkov. Predstavujú rozmanité finančné i vecné prevody, napr.: pracovné príjmy, hospodárska pomoc, dary, príspevky nadnárodným inštitúciám, alimenty, penzie a iné.

¹⁰ *SITC - Standard International Trade Clasifikation: Section 0 – živé zvieratá, Section 1 – nápoje a tabak, Section 2 – suroviny (nie potraviny, palivá a pohonné hmoty), Section 3 – palivá a mazivá, Section 4 – živočíšne a rastlinné oleje, tuky a vosky, Section 5 – chemikálie, chemické produkty, Section 6 – priemyselné výrobky členené podľa použitých materiálov (najmä železo, oceľ a neželezné kovy), Section 7 – strojárstvo, elektrotechnika, prepravné zariadenia, Section 8 – rôzne priemyselné výrobky (zdravotnícka technika, nábytok, obuv, konfekcia, prístroje a aparatúry), Section 9 – nezahrnuté komodity*

Výsledky poukazujú predovšetkým na tieto vážnejšie skutočnosti, ktoré súvisia s krízovým vývojom:

- v súlade s tým, čo už bolo napísané v kapitole 2 o podpore exportnej *orientácie na „tretie krajiny“* sa nič nemení, skôr naopak. Kladne v tomto smere možno z významnejších teritórií hodnotiť iba zvýšený podiel exportu do RF a vybraných ázijských krajín (Turecko, Čína). Tendencia je rovnaká aj v 1. polroku 2009.
- keď vezmeme v úvahu aj 1. polrok 2009, potom môžeme diskutovať o jednej závažnejšej zmene: *zvýšil sa podiel exportu výrobkov v sekcii SITC 7* (strojárstvo, elektrotechnika, dopravné zariadenia), v podstate na úkor všetkých ostatných sekcií. Pri hlbšom pohľade na exportnú štruktúru tejto sekcie však je treba aj tu diferencovať: ak použijeme podrobnejšiu štruktúru podľa tried colného sadzovníka, vidíme, že v 1. polroku 2009, kedy dosiahol export medziročný index 71,2, *dopravné zariadenia (HS 87) exportovali s indexom iba 57,9*, strojárstvo (HS 84) indexom 72,2 a len elektrotechnický priemysel (HS 85) zaznamenal prijateľný medziročný útlm s indexom 95,4.
- súlad medziročných indexov dynamiky celkového slovenského exportu a priemyselnej výroby iba potvrdzuje už spomínanú veľmi silnú väzbu, ktorá vyplýva z vysokej otvorenosti ekonomiky a nadmernej obchodno-trhovej integrácii. Avšak hľadať detailnejšie súvisy na úrovni výrobných odborov by vyžadovalo podstatne náročnejšie aj výrobnotechnické a investičné analýzy.

2.3. Vonkajšia ekonomická efektívnosť

V globálnej ekonomike, prezentovanej vysokým stupňom medzinárodného podnikania transnacionálnych korporácií (*TNK*) a z toho vyplývajúcej zvýšenej zahranično-obchodnej výmeny v malých otvorených ekonomikách, vystupujú do popredia *nové prvky a kritéria hodnotenia efektívnosti vonkajšej výkonnosti* ekonomík a ich účelových zoskupení. Tieto hodnotenia majú jeden *spoločný znak*: sú založené na účinnosti a efektívnosti národne nedefinovaného zahraničného kapitálu, prezentovaného najmä „priamymi zahraničnými investíciami“. Ich „vonkajší vplyv a zmeny“ možno sledovať na národných štatistikách bežných účtov platobnej bilancie pod ukazovateľom „*výnosy*“, kde je možné tiež

identifikovať informáciu o prínose - alebo strate pre národný produkt z titulu práce, vykonanej v zahraničí (analyticky rozvedené v časti 5.2.).

Ďalším významným prvkom a kritériom, ktoré súvisí s efektívnosťou vonkajších vzťahov ekonomiky za príspevku zahraničného kapitálu, sú *výmenné relácie* v zahraničnom obchode, ktoré v konečnom dôsledku optimalizujú využiteľnosť vytvoreného národného produktu pre vnútorné účely (analyticky rozvedené v časti 5.3.).

Významným fenoménom zmien vo vonkajšej výkonnosti a efektívnosti, ktorý v trhovej ekonomike postihuje predovšetkým tovarovú výmenu, sú „**transferové ceny exportu**“¹¹. Podstata spočíva v tom, že výrobné činnosti sú lokalizované v iných krajinách ako činnosť obchodná (konečný predaj), ktorá je lokalizovaná predovšetkým v krajinách majoritných vlastníkov TNK.

Do finálnej štruktúry technologicky náročných – viacstupňových výrob vstupujú tzv. „**montážne ekonomiky**“, ktoré sú charakterizované predovšetkým nižšími mzdovými a nepriamymi fixnými nákladmi, pričom poloproducty a komponenty, potrebné k montáži finálneho produktu majú sami o sebe už vysokú pridanú hodnotu a sú importované z inej krajiny. To oprávňuje a súčasne umožňuje materským spoločnostiam (rozhodujúcim vlastníkom) prostredníctvom organizovaných sietí obchodných organizácií konečné prerozdelenie sumárnej pridanej hodnoty produktu na export (exportné operácie tu automaticky vznikajú aj vtedy, keď krajina konečného užívateľa produktu je totožná aj s finálnou obchodnou činnosťou). V slovenských podmienkach sú toho typickým príkladom priemyselné sektory automobilového a elektrotechnického priemyslu, ktoré zabezpečujú podstatnú časť exportnej produkcie. Je len samozrejmé, že sa potom pridaná hodnota aj následne rozdeľuje a nezostáva celá na Slovensku.

Spôsoby, ako sa medzinárodné prerozdelenie pridanej hodnoty uskutočňuje sú rôzne, často špecifické, medzi najvýznamnejšie patrí prerozdelenie úrokov, zisku, dividend, čo je možné zaznamenať prostredníctvom spomínaného ukazovateľa „výnosov“ na bežnom účte, avšak medzinárodné prerozdelenie pridanej hodnoty exportu pomocou

¹¹ *Systém transferových cien* spočíva v tom, že výrobok sa presunie od „dcéry k matke“ na úrovni výrobných nákladov, následne sa zisk, resp. pridaná hodnota objaví až pri nasledujúcom predaji.

transferových cien nie je nikde analyticky podchytené, preto aspoň na tento problém upozorňujeme.

V konečnom dôsledku je to liberálny trhový prístup všetkých významných nadnárodných spoločností so zmiešaným zahraničným kapitálom, ktorý vychádza z ekonomického princípu , že *finančný kapitál musí byť návratný*, a to v podobe úrokov, ziskov a dividend, ktoré sa v národných makro bilanciách objavia na bežnom účte platobnej bilancie ako investičný príjem, alebo výdaj. Ak tomu tak nie je, dochádza k podnikateľskému útlmu, zväčša však k presunu podnikateľských aktivít do efektívnejšieho ekonomického priestoru, často vrátane investičných prostriedkov.

2.3.1. Zmeny v kvalite exportu tovaru

Finálna úroveň slovenského exportu z pohľadu jeho kvality a následnej efektívnosti v medzinárodnej výmene nie je totožná s klasickou predstavou národnej pridanej hodnoty exportu, v presnejšom vyjadrení: pridaná hodnota slovenského exportu nie je celá slovenská¹², ale je medzinárodne rozdeľovaná v závislosti na prítomnosti zahraničných investícií a vlastníckej štruktúry nadnárodných spoločností, ktoré slovenský export v rozhodujúcej miere vytvárajú a vykonávajú. Nakoniec, vyplýva to aj z iných častí štúdie, najmä v súvislosti s výnosmi a výmennými reláciami.

Takýto pohľad na efektívnosť exportu je komplikovaný skutočnosťou, že na finalizáciu podstatnej časti výrobkov slovenského exportu (predovšetkým v automobilovom, elektrotechnickom a elektronickom priemysle) je potrebný dovoz poloproduktov a komponentov s vysokou primárnou pridanou hodnotou, čo obraz o celkovej pridanej hodnote konečného produktu výrazným spôsobom skresľuje.

Na posúdenie krízových zmien finálnej štruktúry slovenského exportu s vyššou všeobecnou pridanou hodnotou, pritom s významným podielom v štruktúre exportu, pomerne dobre vyhovuje tovarová štruktúra *podľa hlavných ekonomických kategórií – BEC* (Broad Economic Categories – hlavné ekonomické kategórie) a preto je aj v nasledujúcej tabuľke použitá.

¹² Obecnjšie to možno vyjadriť slovami významného slovenského ekonóma: „*Nemáme slovenskú ekonomiku, ale ekonomiku na Slovensku*“

Ukazovatele finálnej štruktúry exportu podľa nomenklatúry BEC		Údaje v mil. EUR			
		Rok 2007	1.polrok 2008	Rok 2008	1.polrok 2009
Kód BEC					
32	Spracované palivá a mazivá¹	1 970	1 180	2 394	774
	podiel na celkovom exporte v %	4,7	4,9	5,0	4,2
	medziročný index rastu - poklesu	95,8	128,3	112,6	61,9
41 + 42	Investičné tovary	6 592	3 715	7 847	3 363
	podiel na celkovom exporte v %	15,7	15,4	16,5	18,2
	medziročný index rastu - poklesu	105,1	113,5	110,3	90,5
51+52+53	Dopravné zariadenia + príslušenstvo²	11 409	6 638	12 069	4 523
	podiel na celkovom exporte v %	27,1	27,6	25,3	24,5
	medziročný index rastu - poklesu	133,5	112,6	98,0	68,1
61	Spotrebný tovar dlhodobej spotreby	5 663	3 146	7 210	3 191
	podiel na celkovom exporte v %	13,5	13,1	15,1	17,3
	medziročný index rastu - poklesu	148,8	122,6	117,9	101,4

Prameň: ŠÚ SR – INTRASTAT - štatistika zahraničného obchodu – publikácie, termín úpravy 23.09.2009. Podiely na celkovom exporte a medziročné indexy rastu - poklesu sú prevzaté z aktuálne vykazovaných údajoch v SKK, z toho dôvodu nemusia úplne korešpondovať s číslami, získanými prepočtami cez aktuálne menové kurzy SKK – EUR.

¹Do kategórie spracovaných palív a mazív slovenského exportu patrí v rozhodujúcej miere motorový benzín, ktorý tvorí (1.polrok 2009) 93,7 % celkového exportu v tejto kategórii.

²Podstatnú zložku tejto kategórie slovenského exportu tvoria osobné motorové vozidlá s podielom exportu (1.polrok 2009) 53,9 % celkového exportu v tejto kategórii, nasledujú „časti a príslušenstvo...“ s podielom 39,2 % a priemyselné dopravné zariadenia (6,5 %).

Keď priznáme, že výrobkové skupiny, uvádzané v tabuľke, naozaj patria medzi základné finálne produkty slovenského exportu s najvyššou mierou pridanej hodnoty, potom sa možno o ich *exportnom vývoji v prebiehajúcom krízovom období* vyjadriť, na základe uvedených štatistických informácií, približne takto:

- v porovnaní s rokom 2007 sa celkový podiel prezentovaných finálnych produktov z hodnoty 61,0 % zvýšil na 64,2 % celkového slovenského exportu, pričom zásluhu na tom majú predovšetkým investičné tovary (strojárenské výrobky bez dopravných zariadení) a tovar dlhodobej spotreby. Mínusovou položkou sú dopravné zariadenia a čiastočne aj motorový benzín,

- podielové exportné relácie prezentovaných finálnych produktov sú zachované aj pri posudzovaní rastových, resp. klesajúcich indexov v uvažovanom období. Treba však priznať, že v analýze nie sú zohľadnené cenové vplyvy.

Krátkodobejšie hodnotenie - posudzovanie zmien finálnej produkcie slovenského exportu v začiatkoch jeho krízového obdobia poukazuje na skutočnosť, že *slovenský exportný potenciál nestráca svoju efektívnu kvalitu*, skôr naopak, dochádza k pozitívnejším zmenám. Keby analýza umožňovala vnútornejší pohľad na tieto kvalitatívne zmeny, s veľkou pravdepodobnosťou by bolo možné konštatovať *pozitívny vplyv TNK, resp. priamych zahraničných investícií*.

2.3.2. Zmeny vo výnosoch

Kvalitatívny význam výnosov spočíva v tom, že predstavujú najčistejšiu zložku pridanej hodnoty (zisky, dividendy, úroky, mzdy a iné...), ktoré ekonomika môže v medzinárodnom podnikaní buď získať, alebo stratiť, čo v konečnom dôsledku vplýva aj na vonkajšiu ekonomickú rovnováhu a úroveň prerozdelenia vytvoreného domáceho produktu. Je preto dôležité vedieť a analyzovať, ako sa výnosy správajú v krízovom období.

Svoju významnosť v ekonomike nadobudli až v globalizačnom procese postupnou *liberalizáciou medzinárodného kapitálu*, predovšetkým prostredníctvom už spomenutých nadnárodných spoločností. Z pohľadu ich účinnosti a efektívnosti transnacionálne korporácie nerozlišujú národné príjmy a výdavky pri podnikaní a následné rozdelenie konečného produktu - výnosov. Je to výsledok dlhodobého snaženia o liberalizáciu všetkých hospodárskych činností (v podnikateľskom vyjadrení „výrobných faktorov“), vyjadrenú tzv. slobodami aj v rámci európskeho ekonomického priestoru (voľný pohyb tovaru, služieb, kapitálu, a osôb). Práve malé, otvorené ekonomiky, kde patrí aj Slovensko, na jednej strane profitujú z núkajúcich sa možností zvyšovať svoj národný produkt za pomoci nadnárodných investičných prostriedkov a technologických a vedecko-výskumných poznatkov, ale následne sú sklamané, že vytvorený produkt sa nerozdeľuje podľa národných, ale nadnárodných princípov. To je aj hlavný dôvod, prečo vznikajú neustále pokusy ovplyvňovať (regulovať) na národnej úrovni finálne dôchodky.

Práve tvorba a prerozdelenie výnosov z medzinárodného podnikania sa v liberálnom prostredí stávajú jazyčkom na váhach vonkajšej rovnováhy ekonomiky. Sú výsledkom najmä už spomenutých „liberálnych slobôd“ v pohybe kapitálu a osôb. Predchádzajúce deficitné pohyby *na slovenskom bežnom účte* platobnej bilancie súviseli prednostne s medzinárodnou tovarovou výmenou, zásluhou trvalej prevahy dovozu surovinovo -energetických produktov. Globalizačný proces, ktorému sa slovenská ekonomika dokonale prispôsobila tým, že sa stala *súčasťou všetkých rozhodujúcich ekonomických štruktúr*, vykonal aj razantné zmeny v štruktúre jej vonkajšej economickej výkonnosti, predovšetkým pod účinkom nadnárodných ekonomických spoločností. Je preto analyticky zaujímavé a dôležité, aké zmeny to prinieslo v prvých rokoch globálnej economickej krízy. Dôkazy prezentuje nasledujúca tabuľka:

<i>Ukazovatele výnosov podľa platobnej bilancie NBS</i>	<i>Bilancia - saldo v mil. EUR</i>			
	<i>Rok 2007</i>	<i>1.polrok 2008</i>	<i>Rok 2008</i>	<i>1.polrok 2009</i>
<i>Výnosy celkom</i>	- 2 349,1	- 1 240,0	- 2 209,5	- 282,1
<i>Deficit výnosov²</i>	4,29	4,11	3,41	0,93
<i>Výnosy z kompenzácie pracovníkov</i>	1 027,6	581,9	1 243,0	541,9
<i>Výnosy z priamych investícií</i>	- 3 232,6	- 1 540,2	- 3 009,8	- 818,1
<i>Deficit výnosov z priamych investícií</i>	5,90	5,10	4,64	2,70
<i>Reinvestovaný zisk z priamych investícií v SR¹³</i>	725,3	279,1	575,2	215,0
<i>• % z výnosov priamych investícií</i>	21,83	17,42	18,40	25,23

Prameň: NBS, Platobné bilancie SR za príslušné obdobie

²*Záporné saldo bilancie celkových výnosov vyjadrené v percentách k hodnote HDP v bežných cenách, pri prepočte použité revidované údaje ŠÚ SR, metodika ESNÚ 95 – stále ceny roku 2000, aktualizácia ku dňu 21.9.2008 (za rok 2008 predbežné údaje ŠÚ SR zo dňa 5.marca 2009)*

Výsledky v tabuľke sú veľmi zrozumiteľné, ani by ich nebolo potrebné komentovať. Zdôrazniť však treba, že potvrdzujú predchádzajúce úvahy o tom, že príjmy i výdaje výnosov transnacionálnych korporácií, ktoré vykonávajú podstatnú časť slovenského exportného potenciálu, sa dištancujú od národných ekonomických záujmov a sú v súlade so štruktúrou a dynamikou exportu ktorý vykonávajú, čo sa prejavilo *v krízovom období* v pomernom a *výraznom znížení deficitu výnosov*, najmä z priamych investícií.

Napĺňa sa aj predpoklad, aj keď nie v uvažovanom rozsahu, že vzhľadom na vzniknutú finančnú krízu, sa podstatnejšie zvýši podiel reinvestovaného zisku nadnárodných

¹³ *Reinvestovaný zisk* priameho investora v Slovenskej republike, vykazovaný ako inkaso na finančnom účte, resp. ako platba (výdajová položka) na bežnom účte platobnej bilancie. Rovnakým spôsobom je vypočítaný aj podiel reinvestovaného zisku na výnosoch.

spoločností, aj keď z pohľadu vonkajšej rovnováhy to bilancie nezmenilo (reinvestovaný zisk sa metodicky objavuje na bežnom účte ako výdajová položka).

Pozitívne, alebo takpovediac stabilne možno hodnotiť *výnosy z kompenzácie práce* v prebiehajúcom krízovom období. Tieto výnosy, ktoré vyjadrujú relácie medzi výškou a kvalitou zamestnanosti slovenských pracovníkov v porovnaní s cudzincami na slovenskej strane potvrdzujú *dva predpoklady*: Slováci, pracujúci v zahraničí odvádzajú kvalitnú prácu a neuškodila im ani krízová doba; mzdová úroveň zahraničných pracovníkov na Slovensku je nižšia, ako Slovákov v zahraničí.

Zmeny v bilanciách výnosov porovnávaných ekonomík EÚ v hodnotenom krízovom období poskytuje *štatistika Eurostatu (Príloha č.6)*. Výsledky umožňujú hodnotiť vývoj medzinárodných bilancií vo výnosoch v prebiehajúcom krízovom období približne takto:

- stúpajúca úroveň deficitu celkových výnosov je zreteľná nielen v EU (27), ale aj v eurozóne
- v krajinách V-5, naopak, deficit celkových výnosov poklesol, mierne v Česku a Poľsku, výraznejšie na Slovensku a Maďarsku
- aktíva z výnosov kompenzácie pracovníkov sa viditeľne znižujú v rámci eurozóny, i celkového súčasného európskeho prostredia (EU-27)
- podobne v krajinách V-5 dochádza k miernemu poklesu aktív z výnosov kompenzácie práce, v prípade Českej republiky k výraznejšiemu zníženiu deficitu, z čoho možno usudzovať na zvýšený odliv zahraničných pracovných síl
- aktívna časť bilancií výnosov z priamych investícií v eurozóne i EÚ klesá, naopak, krajiny V-5 deficit týchto výnosov znižujú, predovšetkým Poľsko a Slovensko

2.3.3. Zmeny vo výmenných reláciách

Možno je užitočné zopakovať, že slovenská ekonomika prakticky *neovplyvňuje svetové ceny* svojich vstupov (pritom je dovozne v rámci eurozóny nadpriemerne závislá), ale ani výstupov (vývozné ceny sú ovplyvňované spomínaným prerozdeleným systémom

finančných tokov nadnárodných spoločností), preto je vplyv svetových cien na vývoj zahranično-obchodnej výmeny najmenej predvídateľnou ekonomickou kategóriou a je preto veľmi ťažké predvídať ich vplyv na efektívnosť ekonomiky a jej vonkajšiu rovnováhu. Z predchádzajúcich analytických výsledkov, ktoré umožňujú metodicky optimalizovať využiteľnosť domáceho produktu do jeho reálnejšej dôchodkovej podoby vyplýva, že počnúc rokom 2006 výmenné relácie spôsobujú stratu na vytvorenom domácom produkte v rozsahu takmer 1 % HDP.

Úroveň výmenných relácií sa v prostredí liberálnej ekonomiky stáva preto *strategickým prvkom* vo vývoji jej efektívnosti a udržiavania primeranej rovnováhy vo vonkajších ekonomických súvislostiach. Je tiež potrebné zdôrazniť, že ich priamemu vplyvu na tvorbu a využiteľnosť domáceho produktu predchádzajú primárnejšie *strategické prvky*, ktorými sú najmä: *efektívnosť priamych zahraničných investícií, finálna štruktúra exportu a surovinovo-energetická nedostatnosť ekonomiky*. Svoju úlohu zohráva aj faktor medzinárodného porovnávania (najmä investičné ratingy), čo vyplýva najmä z týchto skutočností:

- *vyššie vývozné ceny* znamenajú súčasne nižšie dovozné ceny porovnateľných produktov na domácom trhu, rozširujú sa možnosti nákupu porovnateľného zahraničného sortimentu, zvyšuje sa kúpyschopnosť obyvateľstva a následne celý domáci odbyt, čo sa pozitívne prejavuje v raste domáceho produktu,
- vyššie vývozné ceny domácej produkcie v porovnaní so zahraničnými ekvivalentmi sú *prejavom vyššej kvality a finálnej úrovni i exportnej produkcie* a jej pridanej hodnoty, obrazom vyššieho technologického a výskumno-vývojového stupňa a to bez ohľadu na investičné vlastníctvo a rozdeľovanie dôchodkov,
- výmenné relácie *zreálnujú vyprodukovaný domáci produkt* národnej ekonomiky, pri pozitívnom vzťahu výmenných relácií exportu k výmenným reláciám importu ho zvyšujú, v opačnom prípade ho znižujú, čím sa zvyšuje, resp. znižuje priestor pre jeho národné rozdelenie. Možno potom názor zjednodušiť, že *využiteľnosť domáceho produktu sa znižuje hlavne vplyvom nárastu dovozných cien surovín a energií a ďalej transferu výnosov z investícií*.

Je preto zaujímavé sledovať, aké zmeny v zahraničnom obchode, a v exporte zvlášť priniesli *krízové javy v oblasti výmenných cenových relácií*, a to nielen na Slovensku, ale v celom európskom ekonomickom prostredí. Výpoveď o tom poskytuje *Príloha č.7*.

Zo štatistiky Eurostatu vyplýva, že v cenovom *indexe vývozu slovenský export* dosahuje nadpriemerné výsledky v rámci EU-27 i v rámci eurozóny a do polovice roka 2008 bola priaznivá aj tendencia jeho vývoja. Útlm na prelome roku 2008 je evidentný u všetkých ekonomík, avšak v polovici roka 2009 má slovenský export vo výmenných reláciách veľmi dobrú pozíciu – z hodnotených krajín a zoskupení ho predstihuje len Česká republika.

V cenových reláciách komplexného ukazovateľa „*terms of trade*“ (ToT) možno konštatovať pozitívnu pozíciu slovenskej ekonomiky v porovnaní s eurozónou (EA-16). Z relácií krajín V-5 je možné vypožorovať, že kým pokles výmenných relácií ToT v Česku a Maďarsku je viditeľný už v 1.polovici roku 2008, ku poklesu v Poľsku, Slovensku a Slovinsku dochádza až v 2.polroku 2008. Oživenie celkových výmenných relácií ToT je zreteľné v rámci celého európskeho priestoru, v krajinách V – 5 predovšetkým v Slovinsku a Poľsku.

Pri hlbšom pohľade na skladbu ukazovateľa ToT možno ešte doplniť, že *krajiny V-5* dosahujú *zápornejšie cenové indexy dovozu* v porovnaní s EÚ a eurozónou, aj keď horšie výsledky v poslednom období majú do značnej miery na svedomí práve poslední členovia eurozóny. Výnimku tvorí Maďarsko, ktoré dlhodobo dosahuje pozitívnejšie dovozné cenové indexy, zrejme to súvisí hlavne s rozdielnou filozofiou zabezpečovania surovinovo-energetických zdrojov. Na druhej strane Slovensko dosahuje *trvale najhoršie výsledky v dovozných cenových reláciách* práve pod vplyvom nepredvídateľných rastov cien surovín a energií.

2.3..4. Zmeny v medzinárodných službách

Medzinárodné služby sú v tejto štúdií zaradené do kategórie *vonkajšej ekonomickej efektívnosti* z viacerých dôvodov: založené sú na „*čistejšej pridanej hodnote*“ ako tovarová výmena a preto aj citlivejšie vplývajú aj na vývoj vonkajšej rovnováhy. Služby tvoria

v súčasnej svetovej ekonomike nadpriemernú časť tvorby celosvetového produktu, sú hnacím motorom ekonomického rastu a reálnej pridanej hodnoty v medzinárodnom podnikaní.

Ďalším dôvodom, k vôli ktorému ich zaraďujeme do prednostnej kategórie vonkajších vzťahov je skutočnosť, že *počnúc rokom 2008* sa slovenská ekonomika historicky prvýkrát dostáva v medzinárodných službách *do deficitu na bežnom účte* platobnej bilancie.

Od sektoru služieb sa v európskom hospodárskom priestore očakávali mimoriadne pozitívne efekty už dávnejšie. V reálnom štádiu sa pripravovali ďalšie liberalizačné kroky v tomto sektore na pôde WTO, ale najmä v rámci EÚ, ktoré mali zvýšiť efekty s pozitívnym dopadom na celkový ekonomický rast. Očakávala sa pozitívna väzba sektoru najmä na globálnejšie a efektívnejšie využívanie pracovnej sily najmä v európskom priestore. Už v predkrízovom období sa však ukázalo, že ďalšie *zvyšovanie rastových efektov* prostredníctvom medzinárodných služieb, a to aj v prostredí EÚ nebude jednoduché, začalo narážať na geopolitické súvislosti zamestnanosti národných ekonomík. Dôkazom toho je nedoriešená *Smernica o službách*, u ktorej nebol dotiahnutý do konca ani spomínaný základný „*Bolkensteinov princíp*“ (*poznámka pod čiarou č.3*) vykonávania služieb vo vnútri EÚ.

Nástup globálnej krízy problematiku medzinárodných služieb iba skomplikoval, liberalizačné postupy sa začali národnými zásahmi obmedzovať a regulovať najmä pod rúškom zamedzenia poklesu zamestnanosti, ale prvotným dôvodom zostáva záujem národných ekonomík o predstih, resp. *zmiernenie útlmov v ekonomickom raste*. Tieto súvislosti možno vyčítať aj z predložených exaktných informácií o vývoji efektov sektoru služieb v krízovom období.

Zo štatistík NBS možno zostaviť vývoj medzinárodných služieb slovenskej ekonomiky v sledovanom krízovom období takto:

Ukazovatele služieb podľa platobnej bilancie NBS	Bilančné položky služieb (saldo) v mil. EUR			
	Rok 2007	1.polrok 2008	Rok 2008	1.polrok 2009
Služby celkom	388,1	- 185,7	- 469,1	- 646,6
^x podiel na HDP v %	+ 0,71	- 0,62	- 0,72	- 2,13
Cestovný ruch	356,1	128,8	295,3	41,0
Doprava	301,1	36,4	310,3	53,2
• tranzit plynu a ropy	694,2	418,6	831,4	330,0
Iné služby	- 269,1	- 522,1	- 1 074,7	- 740,8
^x podiel na HDP v %	- 0,49	- 1,73	- 1,66	- 2,45
• finančné služby	- 148,8	- 211,8	- 443,9	- 193,0
• stavebné služby	- 133,9	- 106,4	- 222,6	- 68,4
• služby výpočtovej techniky	- 21,3	+ 1,0	- 20,7	- 46,8
• služby obchodnej povahy	- 104,4	- 27,9	- 86,2	- 37,3
• služby v ostatných činnostiach¹⁴	+ 112,7	- 152,8	- 242,7	- 298,5
^x podiel na HDP v %	+ 0,21	- 0,51	- 0,37	- 0,99

Prameň: NBS, platobné bilancie v aktuálnom časovom období

Ani nie je potrebný odborný komentár k výsledkom: všetky relevantné ukazovatele s kladným vplyvom na vonkajšiu rovnováhu sa zhoršujú, nezávislosť si udržuje iba tranzit plynu a ropy, zrejme vďaka dlhodobu reálne postaveným obchodným dohodám. Napriek tomu je potrebné zastaviť sa u tzv. **služieb v ostatných činnostiach**, ktoré už v 1. polroku 2009 zaznamenali na bežnom účte **deficit vo výške 1% HDP**, čo je viac, ako deficit z výnosov a takmer polovica deficitu bežného účtu platobnej bilancie. Naviac, tendencia je výrazne negatívna. Bolo by potrebné tento negatívny vývoj podrobiť dôslednej analýze a navrhnúť opatrenia na zamedzenie tohto nepriaznivého vývoja.

Porovnania medzinárodných činností v službách krajín **EÚ (27), eurozóny a krajín V-5** sú v podrobnej štruktúre uvedené v **Prílohe č.8**. Výsledky nie je potrebné mimoriadnym spôsobom komentovať, sú v súlade s tým, čo vo svojej informatike zachytila NBS. Za novú zmienku stoja tieto poznámky:

- **pokles medzinárodných služieb** vo vzťahu k HDP je viditeľný na všetkých úrovniach európskych ekonomických zoskupení, najvýraznejšia tendencia poklesu sa objavuje až v roku 2009

¹⁴ Podrobnejšie členenie týchto služieb informatika NBS neuvádza.

- keď akceptujeme rok 2007 ako východisko pri posudzovaní krízových vplyvov, potom *krajiny V-5* si s výnimkou Slovenska zachovali pozitívnu tendenciu vo vývoji bilancie medzinárodných služieb.
- Slovensko sa dostáva v medzinárodných službách do deficitnej polohy. Hlavnú zásluhu na tom majú tzv. *iné služby*, ktoré sú síce deficitné vo všetkých krajinách V-5, avšak na Slovensku v 1. polroku 2009 tento deficit predstavoval 2,30 % hodnoty HDP. Žiaľ, tendencia vývoja nie je priaznivá ani v prípade cestovného ruchu a dopravných služieb, kde sa medzinárodné bilancie približujú k hrane únosnej efektívnosti.

3. Z á v e r e č n á č a s ť

Synonymom prvej etapy krízového obdobia je „*finančná kríza*“ a z toho aj vyplývajú predovšetkým pretrvávajúce problémy rozpočtových deficitov a následne snaha štátnej administratívy o ich likvidáciu (tzv. rozpočtová konsolidácia). Malá pozornosť je však venovaná širším *ekonomickým a sociálnym súvislostiam a dopadom krízového obdobia*, ktoré budú nasledovať po vyčerpaní fiškálnych a verejných finančných zdrojov a rezerv. Okrem vrcholových orgánov EK tendenciu utlmovania rozpočtových deficitov v slovenskom prostredí podporujú aj finančné inštitúcie na všetkých úrovniach. Vzhľadom na ich nadnárodný charakter sú pochopiteľné ich záujmy v prospech nadnárodného kapitálu, avšak NBS by k tomu nemala mať významnejší dôvod, naopak, mala by ich neprimerané konjunkturálne záujmy usmerňovať razantnejším spôsobom.

Poznámka 6:

Na základe predchádzajúcej úvahy je možné adekvátne posudzovať aj súčasnú predstavu slovenského kabinetu o výške rozpočtového deficitu na úrovni 5,5 % HDP v roku 2010 a predpoklad dosiahnutia maastrichtského kritéria 3 % HDP v roku 2012, a nemusí to byť podpriemerný zámer v spoločnom európskom priestore, ani v eurozóne. Je zatiaľ nezodpovedanou otázkou (aj vzhľadom na pravidelné parlamentné a kabinetné obmeny), koho budúce rozpočtové konsolidácie najviac postihnú: štátnu, či verejnú správu, podnikateľskú obec, alebo „verejnú spotrebu“ vrátane sociálno-dôchodcovskej oblasti.

Z pohľadu prezentovanej témy vyplýva, že úspory by mali byť zamerané nielen do štátnej a verejnej správy, ale úsporná a efektívna musí byť aj podnikateľsko-výrobná činnosť,

ktorá jediná môže perspektívne nastoliť porovnateľné všeobecné dôchodky na báze zvyšovania národného produktu a predovšetkým prostredníctvom efektívnejšej zahraničnoobchodnej výmeny tovaru a služieb, ktorá je najviac poplatná krízovým prejavom.

Vychádzajúc z analytickej časti štúdie je záverečná kapitola sústredená aj na **predpoklady pozitívneho vývoja** tých segmentov vonkajšej výkonnosti slovenskej ekonomiky, ktoré sa pre jej ďalší vývoj javia ako najvýznamnejšie, alebo ktoré sú krízovým obdobím najviac postihnuté a majú vzťah k efektívnosti vonkajších vzťahov.

Ku predpokladom ekonomického rastu a exportu

Na prvom mieste je potrebné spomenúť **predpoklady ekonomického rastu**, od ktorého sa odvíjajú aj pozitívne efekty vonkajšej výkonnosti ekonomiky. Tento **predpoklad je však dvojsečný**, pretože jeho budúca úroveň je limitovaná práve úrovňou vonkajšej výkonnosti ekonomiky, predovšetkým exportným potenciálom, ktorého úroveň môže garantovať predovšetkým zahraničný kapitál prostredníctvom nadnárodných spoločností.

Analytická časť preukázala, že **nie je v silách** vládnych, ani regionálnych opatrení zmeniť a predovšetkým **zvýšiť zásadnejším spôsobom smerovanie slovenského exportného potenciálu do tzv. „tretích krajín“**, a to ani za pomoci štátnych finančných inštitúcií. Hlavnými teritóriami slovenského exportného záujmu naďalej zostáva **európsky hospodársky priestor** a v krízovom období sa neobjavila iná významnejšia tendencia. Je skôr potrebné zvažovať riziko, či si zahraničný kapitál na Slovensku udrží svoj doterajší exportný potenciál aj v ďalšom období globálnej krízy, čo je z pohľadu nadpriemernej ekonomickej integrácie Slovenska do európskych štruktúr dôležitý faktor. V tomto smere poskytujú analytické výsledky pomerne **pozitívne odpovede**, v súvislosti s krízovým obdobím **negatívny vplyv nadnárodných spoločností nie je zreteľný**. Vysvetlenie môže byť síce sugestívne, ale možno ho vysvetliť približne takto: *slovenská ekonomika sa nachádza v strede Európy a bola a bude preto pre medzinárodný kapitál vždy ekonomicke zaujímavá, rozdielnosti vždy súviseli iba s geopolitickými podmienkami, v ktorých sa v historicky krízových obdobiach nachádzala.*

Oživenie ekonomického rastu **v roku 2010** avizuje základný exportný potenciál už v roku 2009, ale svoju váhu môžu mať aj vyjadrenia významných európskych finančných inštitúcií:

- Európska banka pre obnovu a rozvoj (**ERBD**) predpokladá (október 2009), že hrubý domáci produkt Slovenska v roku 2010 vzrastie o 3,5 %
- prognóza Medzinárodného menového fondu (**MMF**)¹⁵ hovorí o ekonomickom raste Slovenska v roku 2010 až vo výške 3,7 %, a to by mal byť najvyšší ekonomický rast v eurozóne (eurozóna s celkovým priemerom + 0,3 %), Česku prognózuje MMF v roku 2010 rast + 1,3 %, Poľsku + 2,2 % a Maďarsku pokles – 0,9 %
- **prognóza EK** zo začiatku novembra 2009 hovorí o hospodárskom raste Slovenska v roku 2010 o 1,9 % a v roku 2011 o 2,6 % (rast EÚ a eurozóny prognózuje v roku 2010 o 0,7 %, v roku 2011 cca o 1,5 %)
- povzbudivé informácie priniesla v septembri 2009 aj ratingová **agentúra Fitch**, podľa ktorej sa slovenská ekonomika dostala v druhom kvartáli 2009 z recesie, keď ju podporil **rast exportu**.

Poznámka 7:

Bez akéhokoľvek náznaku ekonomickej zlomyselnosti je potrebné upozorniť na podobné stanoviská renomovaných svetových inštitúcií o vývoji slovenskej ekonomiky na začiatku krízového obdobia, ktoré v konečnom dôsledku negatívne ovplyvnili predovšetkým rozpočtové postoje decíznej sféry. Je preto možné pre ďalšiu časť krízového obdobia odporúčať reálnejší prístup na báze výsledkov slovenskej ekonomickej špičky.

Na základe predchádzajúcich dlhodobějších analytických výsledkov možno vysloviť názor, že „**exportnú výkonnosť slovenskej ekonomiky je potrebné dať perspektívne aj do dlhodobejšej rovnováhy s ekonomickým rastom a proporcionálnou účasťou zahraničného kapitálu na jeho potenciáli, aj za cenu primeraného tovarového deficitu na bežnom účte platobnej bilancie v dôsledku trvalej surovinovo-energetickej nedostatčnosti**“.

Ďaleko väčšiu dôležitosť treba prisudzovať budúcej **štruktúre exportnej výkonnosti a jej efektívnosti**. Máme na mysli neprimerane nízke výnosy v medzinárodnej integrácii služieb, ktorá v súčasnej dobe už začína poškodzovať aj vonkajšiu rovnováhu. Pravdepodobne bude potrebné na vládnej i podnikateľskej úrovni **prehodnotiť filozofiu zvyšovania funkčnej otvorenosti ekonomiky**, predovšetkým exportného potenciálu, smerom k podpore rozvoja klasických slovenských priemyselných odvetví na báze vlastných zdrojov a pracovných

¹⁵ **Zdroj:** MMF - World Economic Outlook, October 2009

schopností. Naznačujeme tým potrebu *novelizovať štátnu hospodársku politiku*. Súčasný krízový vývoj ukazuje, že predchádzajúci monetárny výklad a prístup nie je v súlade s budúcim a očakávaným ekonomickým vývojom, zrejme sa jeho poslanie napĺňa (najliberálnejšie trhové vzťahy, vysoký ekonomický rast a export, vyššia zamestnanosť na báze zahraničného kapitálu a cudzích technológií).

Slovenská *ekonomická politika* by mala podporovať na štátnej i regionálnej úrovni predovšetkým vnútorné zdroje a výrobné faktory, tak ako to robia všetky vyspelé európske ekonomiky. Malo by sa nahlas povedať, že súčasná i potenciálna demografická a zamestnanecká štruktúra slovenskej ekonomiky nebude ani v budúcom období v rámci eurozóny porovnateľná, a aj perspektívne bude narastať zamestnanecká vrstva s podpriemernými príjmami (v rámci eurozóny) a bude preto potrebné pre túto menej kvalifikovanú vrstvu zabezpečiť aj menej kvalifikovanú prácu, aj za cenu nižšieho ekonomického rastu. Zníži sa tým nezamestnanosť, ale možno aj podiel šedej a čiernej ekonomiky na vytvorenom HDP.

K výmenným reláciám v zahraničnom obchode

Trvalejší pokles výmenných relácií *Terms of Trade* vyplýva v prvom rade z vysokej surovinovo-energetickej nedostatočnosti slovenskej ekonomiky, čo je exaktnejšie vyjadrené v analytickej časti štúdie. Na druhom mieste treba spomenúť relatívne znižovanie pridanej hodnoty exportnej produkcie vysokou pridanou hodnotou dovozových komponentov, resp. potenciálnu možnosť nahradiť tieto dovozy domácou produkciou, čo by pozitívne vplývalo aj na ekonomický rast a zamestnanosť. Tretím argumentom poklesu výmenných relácií je systém transferových cien, prostredníctvom ktorých nadnárodné spoločnosti realizujú prevažnú časť slovenského exportného potenciálu a prerozdeľujú tak vytvorené zisky v neprospech slovenskej ekonomiky.

Už predchádzajúce práce, aj zahraničných autorov[11], potvrdzujú, že ak nemá dochádzať k strate na vytvorenom národnom produkte, potom zhoršenie výmenných relácií je nutné kompenzovať rastom reálneho vývozu (zvýšeným objemom), alebo znížením reálneho dovozu, ak sa má zachovať rovnovážna bilancia v bežných cenách. Pozitívnejší vývoj výmenných relácií zahraničného obchodu je preto možný iba realizáciou hospodárskych zámerov, založených predovšetkým na filozofii *znalostnej ekonomickej politiky*. To je však

proces dlhodobý, ktorý vyžaduje okrem účelových politických deklarácií aj reálnu spoločnú politickú vôľu.

K výnosom z priamych zahraničných investícií

Predchádzajúce prínosy zahraničných investícií vnímala slovenská ekonomická i laická pospolitosť, aj za pomoci mediálnych prameňov, viac-menej len vo vytváraní pracovných príležitostí a vplyve na regióny. Hodnotili sa najmä kvantitatívne prejavy a nehodnotila sa komplexnejším spôsobom ich efektívna prítomnosť. Celkový ich prínos bol chápaný len z hľadiska extenzívneho rozvoja, intenzívnu stránku pravdepodobne nikto nechcel, ani asi nemohol hodnotiť, maximálne ak pomerom medzi národnými príspevkami zahraničným investorom a množstvom vyrobených výrobkov a pracovných miest. Pretrváva preto tendencia permanentnej liberalizácie, ktorá zrejme už v slovenskej ekonomike vyčerpala všetky svoje možnosti a limitné hranice. V globálnom ponímaní je extenzívny vývoj vždy sprevádzaný klesajúcou účinnosťou.

Predkladaná štúdia abstrahuje od súvislostí medzi zahraničnými investíciami a ekonomickým rastom a zamestnanosťou, nebolo to jej cieľom, nakoniec, ani informatika to neumožňovala. V ďalšom krízovom vývoji bude dôležité, ako sa zahraniční investori („vonkajší exportéri“) vysporiadajú s vývojom globálnej krízy v slovenských podmienkach. Predchádzajúce analytické výsledky indikujú ich ***relatívne priazivý vplyv na vývoj exportného potenciálu*** v krízovom období. Z predchádzajúcej úvahy však vyplýva, že by bolo účelné dôslednejšie monitorovať ich ekonomickú činnosť.

Možno preto odporučiť vytvorenie a sledovanie účelového ***ukazovateľa efektívnosti priamych zahraničných investícií***, ktorý by dával do súvisu ich ***pravidelné výdaje*** (dane a odvody) a ***pravidelné príjmy*** (zisky - vrátane reinvestovaných, dividendy, úroky a iné) v slovenskom ekonomickom prostredí. Takto vypočítaný rozdiel by mohol zrealniť dopad deficitu výnosov z investícií na úroveň vonkajšej rovnováhy.

Poznámka 8:

Výpočet môže mať tvar finančného koeficienta efektívnosti $PZI = \text{dane} + \text{odvody} / \text{výnosy z investícií}$ a tento účelový ukazovateľ by mohol byť kvalitatívnym prvkom pri posudzovaní účinnosti investícií, najmä v decíznej sfére.

K medzinárodným službám

Vyššia funkčná otvorenosť ekonomiky ide ruka v ruke s vyššou liberalizáciou v medzinárodnom obchode s tovarom a službami, či už na pôde WTO, tým viac v prostredí európskych ekonomických zoskupení. Tomu by mala odpovedať aj nižšia úroveň vládnej regulácie (nielen obchodnej, ale aj kapitálovej) a s tým súvisiace vyššie zasahovanie zahraničných osôb do tvorby a prerozdelenia národného produktu. Dnes už preto neprekvapuje, skôr logicky z predchádzajúcich úvah vyplýva, že významné členské krajiny EÚ odmietli prednedávnom schváliť liberálnejšiu podobu Smernice EÚ o službách .

Vplyv *medzinárodných služieb* na vývoj vonkajšej rovnováhy Slovenska, ale najmä tendencia tohto vývoja je veľmi negatívna. Prelom do deficitu spôsobili tzv. *iné služby*, avšak klesá aj efektívnosť doteraz úspešných segmentov medzinárodných služieb: cestovného ruchu a dopravných služieb. Ak sme v záverečnej časti k pozitívnejšiemu vývoju výmenných relácií zahraničného obchodu spomenuli filozofiu znalostnej economickej politiky, potom pre sektor medzinárodných služieb to platí dvojnásobne, pretože *vyššiu pridanú hodnotu v službách bez adekvátnych znalostí nie je možné dosiahnuť*. Treba však upozorniť, že podpora vedy, výskumu a vývoja nesmie ustrnúť na úrovni všeobecného politického hesla „podpory znalostnej ekonomiky“. Reálne ide o dlhodobý proces štátnej, regionálnej a podnikateľskej aktivity v prospech školstva, vedy, výskumu a vývoja celej spoločnosti. Predpoklad lisabonskej stratégie o troch percentách HDP na rozvoj vedy a výskumu nepredstavuje iba rozpočtové zdroje, ale je mienený ako komplex všetkých disponibilných zdrojov spoločnosti , teda aj na podnikateľskej a regionálnej úrovni.

Poznámka 9:

*Rozvoj sektora slovenských služieb, aj medzinárodných, má takmer v rozsahu celej európskej štruktúry solídne geo-ekonomické predpoklady a bude preto jedným z rozhodujúcich článkov pri budúcej tvorbe národného produktu. Je preto nedostatočná, tvrdšie povedané absentuje ucelená informatika o úrovni a vývoji tohto významného sektora národného hospodárstva. Rozhodujúca časť detailných informácií je sústredená vo finančných národných inštitúciách, čo je pre riadiace a rozhodovacie potreby hospodárskej politiky ako celku nevyhovujúce. Vyžaduje to **nový koncepčný prístup**, stojí preto za zváženie vytvoriť k tomuto účelu komplexnejší štátny, alebo verejný subjekt (rezort, agentúra, asociácia...), hoci aj na úkor niektorého zo súčasných menej efektívnych štátnych inštitúcií.*

Literatúra

Čiastkové výstupy v rámci projektu VEGA, riešiteľ: BURDA, Š., Prognostický ústav SAV, Bratislava.

- [1] Špecifiká zahraničného obchodu Slovenskej republiky, júl 2004
- [2] Zmeny a nové tendencie vo vývoji vonkajšej ekonomickej rovnováhy SR, september 2005
- [3] Úroveň a vývojové trendy v zahraničnom obchode Slovenska, september 2006
- [4] Bazálne faktory vývoja exportnej výkonnosti slovenskej ekonomiky, september 2007
- [5] Konkurencieschopnosť slovenského exportu v podmienkach EÚ, október 2008
- [6] K základným súvislostiam vstupu Slovenska do Európskej menovej únie, september 2008
- [7] VINCÚR, P. a kol.: Teória a prax hospodárskej politiky. Bratislava: Sprint 2005
- [8] BALÁŽ, P. a kol.: Medzinárodné podnikanie . Bratislava, Sprint 1995
- [9] JANKOVSKÁ, A. - kol.: Medzinárodné financie. Bratislava: Ekonómia 2003
- [10] OKÁLI, I. a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska.. . Ekonomický časopis, 53, 2005, č.5.
- [11] VINTROVÁ, R., SPĚVÁČEK, V.: Jak rychle rostla česká ekonomika. Ekonom; č.16, 2005

Použitá údajová základňa

Eurostat: Datenbank, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

Štatistický úrad Slovenskej republiky: Ukazovatele ekonomického vývoja. www.statistics.sk

Národná banka Slovenska: Platobné bilancie za roky 2000 až 2009. www.nbs.sk

Zhrnutie

„Krizové vplyvy na vonkajší vývoj slovenskej ekonomiky“

Čiastkový výstup k projektu VEGA „Dlhodobé faktory ovplyvňujúce konvergenciu ekonomiky Slovenska k úrovni vyspelých krajín EÚ“ sa zaoberá vybranými aspektmi zahranično-ekonomických vzťahov Slovenska so zreteľom na exportnú výkonnosť. Hodnotí vývoj a efektívnosť týchto vzťahov a zaznamenáva ich zmeny a vývojové tendencie pod účinkom globálnej ekonomickej krízy. Skúma relevantné relácie v rámci Európskej únie, so zreteľom na eurozónu a krajiny V-5 (Česko, Maďarsko, Poľsko, Slovensko + Slovinsko).

Východiskovú časť tvorí charakteristika súčasného postavenia slovenskej ekonomiky v prostredí eurozóny, stanoviská a postoje významných osobností a finančných inštitúcií ku vzniku a vývoju krízového obdobia, ďalej tiež krízové opatrenia vlády, súvisiace s riešenou problematikou.

Analytická časť je v úvodnej kapitole orientovaná na vonkajšiu ekonomickú integráciu a následnú komparáciu v rámci krajín Európske Únie. Druhá analytická kapitola sa zaoberá vonkajšou ekonomickou výkonnosťou v krízovom období, najmä zmenami v základných bilanciách a zmenami v dynamike a štruktúre exportu. Tretia analytická kapitola je orientovaná na efektívnosť vzťahov vo vonkajšej ekonomike Slovenska v krízovom období, všíma si, a v rámci EÚ porovnáva zmeny v kvalite exportu tovaru, vo výnosoch zahraničných investícií, výmenných reláciách exportu a hodnotí tiež zmeny v medzinárodných službách.

Záverečná časť čiastkového výstupu sa vyjadruje ku predpokladom ekonomického rastu a exportu v pokračujúcej globálnej svetovej kríze a odporúča opatrenia, ktoré majú vzťah k efektívnosti vonkajšej ekonomiky Slovenska.

Summary

„Crisis impacts on an external development of the Slovak economy“

The partial output of the project VEGA „ Long-term elements influencing a convergence of the Slovak economy to the level of EU developed countries“ deals with selected aspects of the Slovak external economic relations, focusing on an export efficiency. It evaluates developments and effectivity of them, monitors changes and tendencies under the influence of the global economic crisis. It investigates relevant relations within EU area with a special view of eurozone, V – 5 countries (Czech Republic, Hungary, Poland, Slovakia, Slovenia).

The starting part has been created by characterising of the present situation of the Slovak economy in the eurozone, presenting standpoints and positions of important personalities and financial institutions regarding a crisis period origin and genesis, along with the Slovak government's relevant measures adopted against it.

The analytical part within introductory chapter has been focused on the external economic integration followed by a country comparisons in the EU area. The second analytical chapter has been devoted to the external economic efficiency in a crisis period, mainly to changes in basic balances and changes in a dynamism and structure of exports. The third analytical chapter was focused on the effectivity of the Slovak external economy relations in the crisis period, noticing and comparing changes in a quality of exported goods, foreign investment revenues, export terms of trade and it evaluates also changes in international services area.

The closing part of the partial output contributes to the economic growth and export prerequisites in a continuing global crisis and suggests measures relating to the effectivity of the Slovak external economy.

Prílohy k materiálu „Krizové vplyvy na vonkajší vývoj slovenskej ekonomiky“

Príloha č.1

Vybrané makroekonomické indikátory ekonomík EÚ

Ekonomika	HDP v b. c. , v mil. EUR				
	rok 2007	1.polrok 2008	rok 2008	1.kv. 2009	1.polrok 2009
EU (27)	12 359 989,8	6 239 954,6	12 512 070,8	2 867 921,5	5 791 972,5
EA (16)	9 001 223,1	4 609 838,7	9 276 249,8	2 192 650,9	4 432 214,8
V-5	628 641,1	345 301,0	718 504,0	143 964,5	298 710,9
z toho: Česko	127 330,5	72 179,3	148 555,6	31 543,3	65 905,3
Maďarsko	101 370,2	50 800,1	105 842,7	19 592,4	41 977,6
Poľsko	310 612,9	174 480,6	362 095,3	69 911,4	143 275,4
Slovensko	54 856,6	30 194,9	64 824,2	14 647,6	30 287,1
Slovinsko	34 470,9	17 646,1	37 126,0	8 269,8	17 265,5

Vnútorný dopyt v % HDP (b. c.)

EU (27)	99,4	99,4	99,7	x	99,6
EA (16)	98,5	98,5	99,0	x	99,4
V-5	99,7	99,6	100,5	97,9	x
z toho: Česko	94,8	93,0	95,0	93,4	x
Maďarsko	98,4	98,1	98,8	95,3	x
Poľsko	102,9	103,6	103,7	x	99,3
Slovensko	100,9	101,2	102,4	x	102,0
Slovinsko	101,3	102,1	102,9	97,6	x

Spotreba domácností v % HDP (b. c.)

EU (27)	77,6	77,5	78,1	x	80,3
EA (16)	76,3	76,1	76,8	x	79,2
V-5	72,9	74,0	73,9	78,9	x
z toho: Česko	68,0	67,8	69,7	71,1	x
Maďarsko	74,7	76,3	75,2	81,9	x
Poľsko	78,9	83,2	80,1	x	83,3
Slovensko	69,9	69,8	73,7	x	80,6
Slovinsko	73,2	73,0	70,7	73,8	x

Prameň: Eurostat, Einkommen, Sparen und Finanzierungssaldo-jeweilige Preise: Binnennachfrage, Konsumausgaben

Príloha č.2

Funkčná otvorenosť ekonomík EÚ

Štatistika Eurostatu definuje vonkajšiu otvorenosť ako tzv. *obchodno-trhovú integráciu*, ktorá predstavuje „priemer hodnôt vývozov a dovozov vo vzťahu k nominálnej hodnote HDP vyjadrenú v percentách, a samostatne rozlišuje tovarovú integráciu a integráciu v službách. Úroveň obchodno-trhovej integrácie jednotlivých ekonomík EÚ, ako aj ich významných ekonomických zoskupení, vyjadrená uvedeným koeficientom dosahovala v rokoch 2007 a 2008 nasledujúce výsledky:

Ekonomika	Obchodno-trhová integrácia EÚ: % z HDP					
	Tovar		Služby		Tovar + služby	
	2 007	2008	2 007	2008	2 007	2008
EÚ (27)	42,6	42,5	16,5	16,7	59,1	59,3
EA (16)	40,5	40,5	19,9	20,1	60,4	60,8
V - 5	61,9	59,8	9,3	9,7	71,3	69,5
Jednotlivé krajiny EÚ						
<i>Belgicko</i>	70,3	74,9	16,5	16,9	86,8	91,8
<i>Bulharsko</i>	59,3	57,6	15,1	14,5	74,4	72,1
<i>Česká republika</i>	68,6	63,4	9,0	8,8	77,6	72,2
<i>Dánsko</i>	32,4	33,7	18,6	19,6	51,0	53,3
<i>Nemecko</i>	36,6	37,2	7,2	7,3	43,8	44,5
<i>Estónsko</i>	61,7	59,6	17,8	18,3	79,5	77,9
<i>Írsko</i>	38,3	36,7	35,2	37,7	73,5	74,4
<i>Grécko</i>	16,7	17,2	10,1	10,5	26,8	29,4
<i>Španielsko</i>	22,1	21,7	7,9	7,7	30,0	29,4
<i>Francúzsko</i>	22,1	22,1	5,3	5,3	27,4	27,4
<i>Taliansko</i>	23,8	23,6	5,5	5,6	29,3	29,2
<i>Cyprus</i>	22,0	25,0	29,2	30,4	51,2	55,4
<i>Lotyšsko</i>	40,5	36,5	11,0	11,4	51,5	47,9
<i>Litva</i>	51,5	56,5	9,5	9,7	61,0	66,2
<i>Luxembursko</i>	41,6	45,6	102,4	101,8	144,0	147,4
<i>Maďarsko</i>	67,4	68,6	11,8	12,6	79,2	81,2
<i>Malta</i>	52,7	47,3	38,0	36,0	90,7	83,3
<i>Holandsko</i>	55,9	57,7	11,6	11,2	67,5	68,9
<i>Rakúsko</i>	45,3	45,1	12,7	12,7	58,0	57,8
<i>Poľsko</i>	36,1	35,6	6,2	6,2	42,3	41,8
<i>Portugalsko</i>	28,5	29,4	8,3	8,8	36,8	38,2
<i>Rumunsko</i>	31,0	31,2	5,4	6,1	36,4	37,3
<i>Slovinsko</i>	59,9	57,5	10,7	11,6	70,6	69,1
<i>Slovensko</i>	77,6	74,1	9,0	9,3	86,6	83,4
<i>Fínsko</i>	34,2	33,6	9,2	8,8	43,4	42,4
<i>Švédsko</i>	35,6	36,5	12,3	13,1	47,9	49,6
<i>V. Británia</i>	19,0	20,7	8,7	9,1	27,7	29,8

Prameň: Eurostat, Marktintegration nach Art der Handelsaktivitäten

Príloha č.3

Eximbanka - obchodné aktivity a podpora exportu

(nezmenený výťah z materiálu „Správa o plnení rozpočtu Eximbanky SR za 1.polrok 2009“, ktorá bola prerokovaná vo vláde SR dňa 30.septembra 2009)

Eximbanka SR v 1. polroku 2009 podporila prostredníctvom bankových a poisťovacích činností export v celkovom objeme 1.440,1 mil. EUR, čo predstavuje 38,9 % - né plnenie jeho ročnej rozpočtovanej výšky (3.700 mil. EUR). Na tomto objeme sa bankové činnosti podieľali 1.100,9 mil. EUR a poisťovacie činnosti 339,2 mil. EUR. Oproti rovnakému obdobiu predchádzajúceho roka bola podpora exportu slovenských podnikateľských subjektov EXIMBANKOU SR nižšia o 385,3 mil. EUR, t.j. o 21,1% ...

Úverové a záručné aktivity zabezpečovala Eximbanka SR formou refinancovania, vystavených záruk, eskontu zmeniek a priameho financovania, čím v 1. polroku 2009 podporila export v objeme 1.100,9 mil. EUR. To predstavovalo plnenie zámerov rozpočtu na rok 2009 (2.540 mil. EUR) na 43,3 % a pokles v porovnaní s rovnakým obdobím minulého roka o 173,6 mil. EUR (t.j. o 13,6 %).

Teritoriálnu štruktúru podpory exportu... znázorňuje nasledujúci prehľad:

<i>Teritórium</i>	<i>Objem v mil. EUR</i>	<i>Podiel na podpore vývozu</i>
<i>Európska únia</i>	993,5	90,2 %
<i>Krajiny EZVO</i>	29,6	2,7 %
<i>Ostatné krajiny OECD</i>	24,8	2,2 %
<i>Krajiny SNS</i>	22,9	2,1 %
<i>Juhovýchodná Ázia</i>	11,7	1,1 %
<i>Blízky a Stredný Východ</i>	1,7	0,2 %
<i>Ostatné krajiny</i>	16,7	1,5 %
<i>Spolu</i>	1.100,9	100,0 %

Rozhodujúcim produktom úverových aktivít EXIMBANKY SR zostali naďalej **refinančné úvery** bankám vo výške 140.736 tis. EUR. Ku koncu júna boli oproti rozpočtu na rok 2009 (199.163 tis. EUR) nižšie o 58.427 tis. EUR a v porovnaní so stavom k 31.12.2008 boli nižšie o 42.789 tis. EUR. Ich pokles súvisel s neobnovením poskytnutých refinančných úverov, nakoľko časť klientov získala výhodnejšie úročenie úverov v komerčných bankách a časť z nich je úverovaných priamo svojimi materskými spoločnosťami. EXIMBANKA SR tak v 2. polroku 2009 pristúpila k zmene metodiky stanovenia základnej úrokovej sadzby, poskytovanej pri uvedených úveroch

Formou **priameho financovania** EXIMBANKA SR poskytla vývozné a dovozné úvery klientom spolu v sume 7.698 tis. EUR. Z toho predstavovali dovozné úvery klientom výšku 5.508 tis. EUR a vývozné úvery klientom vrátane zostatku znehodnotenej pohľadávky voči klientovi v konkurze objem 2.190 tis. EUR.

EXIMBANKA SR v 1. polroku 2009 podporila prostredníctvom *poisťovacích činností export* vo výške 339,2 mil. EUR, čo predstavuje plnenie zámerov rozpočtu na rok 2009 (1.160 mil. EUR) na 29,2 % a pokles v porovnaní s rovnakým obdobím minulého roku o 211,7 mil. EUR (t.j. o 38,4 %). Nižší objem podpory exportu je dôsledkom krízy a odrazom poklesu záujmu klientov o poistenie obchodovateľných rizík. Objem upísaných obchodovateľných rizík sa v 1. polroku 2009 znížil o takmer 25 mil. EUR, čo bolo dôsledkom najmä prehodnotenia poisteného portfólia dlžníkov a zvýšenej zábrannej činnosti.

Vývoj výnosov a nákladov

Čisté úrokové výnosy v objeme 3.086,6 tis. EUR plnili celoročnú rozpočtovanú výšku na 43,9%. Oproti rovnakému obdobiu minulého roku boli nižšie o 2,3 %. Tvorili ich:

Dane a poplatky v sume 39,8 tis. EUR (plnenie rozpočtu na rok 2009 na 97,1 %). Na ich celkovej výške sa podieľali hlavne poplatky a ostatné dane vo výške 38,6 tis. EUR (prekročenie celoročného rozpočtu o 17,0 %).

Nakupované výkony v sume 1.015,1 tis. EUR (plnenie rozpočtu na rok 2009 na 34,2 % a medziročný nárast o 34,7 %) tvorili materiálové náklady, náklady na nakupované energie a služby nemateriállovej povahy.

Z vývoja výnosov a nákladov v 1. polroku 2009 vyplynul EXIMBANKE SR *zisk pred zdanením* vo výške 1.008,3 tis. EUR (plnenie rozpočtu na rok 2009 na 48,1 %).

Príloha č.4

Komparácia zmien vo vonkajšej ekonomickej výkonnosti EÚ

Ekonomika	Bilancia ¹ bežného účtu platobnej bilancie v mil. EUR			
	rok 2007	1.polrok 2008	rok 2008	1.polrok 2009
EU (27)	- 53 036	- 48 561	- 122 559	- 55 800
% z HDP	- 0,43	- 0,78	- 0,98	- 0,96
EA (16)	32 822	- 18 143	- 54 782	- 47 661
% z HDP	0,36	- 0,39	- 0,59	- 1,08
V-5	- 29 718	- 17 847	- 39 821	- 1 761
% z HDP	- 4,73	- 5,17	- 5,54	- 0,59
v tom Česko	- 4 024	- 1066	4 610	- 247
	- 3,16	- 1,48	- 3,10	- 0,37
Maďarsko	- 6 511	- 3 622	- 9 208	297
% z HDP	- 6,42	- 7,13	- 8,70	0,71
Poľsko	- 14 587	- 10 263	- 19 670	- 880
% z HDP	- 4,70	- 5,88	- 5,43	- 0,61
Slovensko	- 3 141	- 1 996	- 4 279	- 948
% z HDP	- 5,73	- 6,61	- 6,60	- 3,13
Slovinsko	- 1 455	- 900	- 2 054	17
% z HDP	- 4,22	- 5,10	- 5,53	0,10
Bilancia vo výmene tovaru v mil. EUR				
EU (27)	- 93 342	- 56 783	-147 186	- 27 162
% z HDP	- 0,76	- 0,91	- 1,18	- 0,47
EA (16)	70 316	20 335	7 620	14 211
% z HDP	0,78	0,44	0,08	0,32
V-5	- 10 212	- 5 065	- 15 743	4 524
% z HDP	- 1,62	- 1,45	- 2,20	1,51
v tom: Česko	4 339	3 275	4 147	3 378
% z HDP	3,49	4,54	2,79	5,13
Maďarsko	320	507	100	2 145
% z HDP	0,32	1,00	0,09	5,11
Poľsko	- 12 365	- 7 565	- 16 653	- 1 102
% z HDP	- 3,98	- 4,34	- 4,60	- 0,77
Slovensko	- 840	- 140	- 714	196
% z HDP	- 1,53	- 0,46	- 1,10	0,65
Slovinsko	- 1 666	- 1 142	- 2 623	- 93
% z HDP	- 4,83	- 6,47	- 7,07	- 0,54
Bilancia vo výmene - Služby celkom v mil. EUR - vid' Príloha č.8				
Bilancia celkových výnosov v mil. EUR - vid' Príloha č.6				

Prameň: Eurostat, Zahlungsbilanzstatistiken nach Land

¹Pod výrazom „bilancia“ vo všetkých ukazovateľoch, ktoré sa vzťahujú na vonkajšiu ekonomickú výkonnosť, rozumieme rozdiel medzi príjmami a výdajmi(alebo tiež saldo) v medzinárodnej výmene položiek, ktoré sa nachádzajú na jednotlivých účtoch platobnej bilancie.

Príloha č.5

Zmeny v štruktúre a dynamike exportu a priemyselnej produkcie Slovenska

Ukazovatele exportu a priemyselnej produkcie	Údaje v mil. EUR			
	Rok 2007	1.polrok 2008	Rok 2008	1.polrok 2009
<i>Export tovaru celkom</i>	42 057,3	24 061,9	47 699,0	18 483,0
<i>Teritoriálna štruktúra exportu - podiely v %</i>				
<i>Európa</i>	92,6	92,9	92,8	93,8
• EÚ - 27	86,7	85,6	85,2	85,4
• Ruská federácia	2,3	3,4	3,8	4,4
• Ukrajina	1,4	1,5	1,4	0,8
<i>Ázia</i>	3,5	3,9	3,9	3,9
• Turecko	1,1	1,5	1,3	1,6
• Čína	0,8	1,9	0,9	1,0
<i>Amerika</i>	3,1	2,5	2,5	1,6
• USA	2,5	1,8	1,7	0,9
<i>Nomenklatúrna štruktúra exportu – podiely v % na celkovom exporte</i>				
• SITC 2+4	2,22	2,60	2,48	2,03
• SITC 3	4,89	5,10	5,23	4,37
• SITC 5	4,87	4,84	4,82	4,50
• SITC 6+8	30,60	30,21	29,76	29,44
• SITC 7	53,72	53,73	54,13	55,64
<i>Dynamika exportu - medziročné indexy¹</i>				
<i>Export tovaru celkom</i>	115,2	113,4	105,1	71,6
• SITC 2+4	102,5	132,4	117,2	55,7
• SITC 3	93,0	127,1	112,3	62,0
• SITC 5	95,8	112,1	104,0	66,7
• SITC 6+8	107,5	108,0	102,2	69,8
• SITC 7	127,0	114,8	105,8	74,3
<i>Dynamika priemyselnej výroby – IPP²</i>				
<i>Priemyselná výroba³</i>	116,3	115,3	106,0	73,5
<i>v tom: ropné produkty (klasif. číslo 19)</i>	111,0	96,3	98,2	103,6
<i>Chemikálie, chemické produkty (20)</i>	96,4	102,2	94,7	65,8
<i>guma, plasty (22-23)</i>	x	107,8	103,3	71,9
<i>kovy kovové konštrukcie (24-25)</i>	106,1	103,4	97,6	71,6
<i>počítače, elektron. výrobky (26)</i>	166,2	115,3	107,3	125,0
<i>elektrické zariadenia (27)</i>	97,8	182,5	163,9	54,1
<i>stroje a zariadenia (28)</i>	122,0	118,4	108,4	68,8
<i>dopravné prostriedky (29-30)</i>	181,7	135,6	111,9	58,2

Prameň: ŠÚ SR – INTRASTAT - štatistika zahraničného obchodu – publikácie, termín úpravy 23.09.2009

¹*Medziročné indexy* – rovnaké obdobie minulého roka=100

²*Indexy priemyselnej produkcie (IPP)*- štatistická klasifikácia ekonomických činností SK NACE Rev.2, medziročné indexy vypočítané ako aritmetický mesačný priemer, neočistené o vplyv počtu pracovných dní.

³*Do kategórie priemyselných výrob boli zaradené produkty, ktoré majú v štruktúre slovenského exportu prednostné postavenie*

Príloha č.6

Komparácia zmien v medzinárodnej bilancii výnosov EÚ

<i>Ekonomika</i>	<i>Bilancia celkových výnosov v mil. EUR</i>			
	<i>rok 2007</i>	<i>1.polrok 2008</i>	<i>rok 2008</i>	<i>1.polrok 2009</i>
<i>EU (27)</i>	- 20 559	- 17 442	- 29 965	- 36 071
<i>% z HDP</i>	- 0,17	- 0,54	- 0,32	- 0,62
<i>EA (16)</i>	- 2 6 439	- 30 822	- 43 718	- 39 508
<i>% z HDP</i>	- 0,29	- 0,67	- 0,47	- 0,89
<i>V-5</i>	- 32 032	- 18 660	- 35 686	- 12 516
<i>% z HDP</i>	- 5,10	- 5,40	- 4,97	- 4,19
<i>v tom: Česko</i>	- 9 741	- 6 232	- 11 625	- 4 789
<i>% z HDP</i>	- 7,65	- 8,63	- 7,83	- 7,27
<i>Maďarsko</i>	- 7 391	- 3 930	- 8 902	- 2 359
<i>% z HDP</i>	- 7,29	- 7,74	- 8,41	- 5,62
<i>Poľsko</i>	- 11 829	- 6 744	- 11 905	- 4 696
<i>% z HDP</i>	- 3,81	- 3,87	- 3 29	- 3,28
<i>Slovensko</i>	- 2 363	- 1 268	- 2 229	- 282
<i>% z HDP</i>	- 4,31	- 4,20	- 3,44	- 0,93
<i>Slovinsko</i>	- 708	- 486	- 1 025	- 390
<i>% z HDP</i>	- 2,05	- 2,75	- 2,76	- 2,26
<i>Ekonomika</i>	<i>Bilancia výnosov - kompenzácia práce v mil. EUR</i>			
<i>EU (27)</i>	11 433	5 920	10 220	4 769
<i>EA (16)</i>	7 134	4 228	6 834	3 540
<i>V-5</i>	5 036	1 969	4 043	1 759
<i>v tom: Česko</i>	- 708	- 572	- 1 395	- 267
<i>Maďarsko</i>	1 004	524	1 095	353
<i>Poľsko</i>	3 635	1 454	3 120	1 141
<i>Slovensko</i>	1 028	584	1 248	542
<i>Slovinsko</i>	77	- 21	- 25	- 10
<i>Ekonomika</i>	<i>Bilancia výnosov z priamych investícií^x v mil. EUR</i>			
<i>EU (27)</i>	77 601	62 909	92 273	19 410
<i>EA (16)</i>	38 278	30 355	47 001	5 369
<i>V-5</i>	- 33 462	- 4 460	- 32 609	- 11 486
<i>v tom: Česko</i>	- 10 138	- 6 001	- 10 571	- 4 728
<i>Maďarsko</i>	- 6 102	- 3 001	- 6 843	- 1 476
<i>Poľsko</i>	- 13 515	- 6 348	- 11 689	- 4 205
<i>Slovensko</i>	- 3 247	- 1 580	- 3 035	- 818
<i>Slovinsko</i>	- 460	- 226	- 471	- 259

Prameň: Eurostat, Kurzfristindikatoren – Leistungsbilanz

^x bez reinvestovaného zisku

Príloha č.7

Výmenné relácie v zahraničnom obchode krajín EÚ

Ekonomika	Cenový index vývozu ¹			
	rok 2007	1.polrok ^x 2008	rok 2008	1.polrok ^x 2009
EU (27)	105,1	107,4	108,0	107,7
EA (16)	106,5	108,0	108,9	107,3
V-5	115,8	121,9	119,6	116,9
v tom: Česko	120,8	130,0	127,3	124,6
Maďarsko	98,6	102,1	100,4	99,0
Poľsko	120,8	129,8	127,4	121,4
Slovensko	123,6	126,5	124,9	121,8
Slovinsko	115,0	121,1	118,0	117,9
Cenový index: vývoz/dovoz - Terms of trade (Index des Einheitswerts)²				
EU (27)	93,8	91,0	88,7	98,3
EA (16)	92,9	89,9	88,0	95,8
V-5	99,1	99,8	96,8	100,1
v tom: Česko	104,2	103,5	102,1	102,8
Maďarsko	93,9	93,5	93,0	93,7
Poľsko	102,3	105,1	100,2	105,5
Slovensko	98,7	98,8	94,3	96,8
Slovinsko	96,2	97,7	94,3	101,6

Prameň: Eurostat, Aussenhandel Langfristige Indikatoren, Index des Einheitswerts, nach dem deklarierenden Land,

¹Vyjadruje podiel jednotkových cien exportu k referenčnej hladine: rok 2000 = 100

²Vyjadruje pomer medzi cenovými indexmi vývozu a dovozu k referenčnej hladine : rok 2000 = 100

^x Údaje za polroky sú vypočítané ako aritmetické priemery z mesačných informácií, V-5 je aritmetickým priemerom.

Príloha č.8

Komparácia zmien v medzinárodnej bilancii služieb EÚ

Ekonomika	Bilancia vo výmene - Služby celkom v mil. EUR			
	rok 2007	1.polrok 2008	rok 2008	1.polrok. 2009
EU (27)	166 434	81 445	166 552	58 086
% z HDP	1,35	1,31	1,33	1,00
EA (16)	78 278	39 622	79 016	21 769
% z HDP	0,87	0,86	0,85	0,49
V-5	8 072	4 171	9 077	3 388
% z HDP	1,28	1,21	1,26	1,13
v tom Česko	2 033	1 762	3 286	1 129
% z HDP	1,60	2,44	2,15	1,71
Maďarsko	1 051	358	909	543
% z HDP	1,04	0,70	0,86	1,29
Poľsko	3 407	1 368	3 573	1 760
% z HDP	1,10	0,78	0,99	1,23
Slovensko	388	-187	- 473	- 647
% z HDP	0,71	- 0,62	- 0,73	- 2,14
Slovinsko	1 193	870	1 782	603
% z HDP	3,46	4,93	4,80	3,49
	Bilancia vo výmene – Iné služby celkom v mil. EUR			
EU (27)	138 474	70 970	139 391	46 347
% z HDP	1,12	1,14	1,11	0,80
EA (16)	44 103	25 986	49 903	13 178
% z HDP	0,50	0,56	0,54	0,30
V-5	- 3 349	- 1 205	- 2 302	- 1 255
% z HDP	- 0,53	- 0,35	- 0,32	- 0,42
v tom: Česko	- 1 186	- 86	- 56	- 175
% z HDP	- 0,93	- 0,12	- 0,04	- 0,27
Maďarsko	- 375	- 248	- 670	- 198
% z HDP	- 0,37	- 0,49	- 0,63	- 0,47
Poľsko	- 1 245	- 374	- 560	- 164
% z HDP	- 0,40	- 0,21	- 0,15	- 0,11
Slovensko	- 231	- 506	- 993	- 696
% z HDP	- 0,42	- 1,68	- 1,53	- 2,30
Slovinsko	- 312	9	- 23	- 22
% z HDP	- 0,91	0,05	- 0,06	- 0,13

Prameň: Eurostat, Kurzfristindikatoren – Leistungsbilanz

PROGNOSTICKÉ PRÁCE FORECASTING PAPERS

Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied bol založený v roku 1989. Predmetom činnosti Prognostického ústavu SAV je interdisciplinárny základný a aplikovaný výskum v týchto oblastiach: a) teoretické, metodologické a koncepcné problémy prognózovania vývoja slovenskej spoločnosti v národnom i svetovom kontexte; b) sociálno-ekonomická dimenzia globálnych environmentálnych zmien; c) koevolúcia inštitucionálnej a technologickej zmeny.

The Institute for Forecasting of the Slovak Academy of Sciences was established on January 1, 1989. The mission of the Institute for Forecasting can be summarised as carrying out basic research in the following fields: theoretical and conceptual problems related to development of national economy and forecasting of the Slovak society in national and world contexts. Within this mission, it has fulfilled theoretical-methodological, co-ordination and scientific-educational functions. At the same time, the Institute has tried to transfer knowledge obtained into practice.

Obsah

Štefan Burda:

Krízové vplyvy na vonkajší vývoj slovenskej ekonomiky275

Viera Hajnovičová:

Vývoj ekonomiky z pohľadu hospodárenia inštitucionálnych sektorov(v rokoch 2006-2008)319

ISSN 1337-9666

Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied
Institute for Forecasting Slovak Academy of Sciences

